

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת וישלח תשפ"ב

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריאת

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה (לב, ה)

כתב רש"י: "גרתי - לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני הוה גביר לאחיק, שהרי לא נתקיימה ביי". אמר יעקב לעשיו, אבינו יצחק ברכני "הוי גביר לאחיק", והרי לא נתקיימה ביי, דהיינו האותיות ב' י' מתוך המילה "גביר" - לא נתקיימו, ונשארו רק שני האותיות ג' ר', שאני נחשב כגר. וזה מה שכתב רש"י לא נעשיתי שר וחשוב אלא "גר", וכו' שהרי לא נתקיימה "בי".

(גבעת פנחס)

עם לבן גרתי (לב, ה)

כתב רש"י, "גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים".

איתא במדרש (הובא ב'חמשה מאמרות' וב'דמשק אליעזר' ועוד) שיעקב שמר רק את השבת. ויש להבין האיק עולה בקנה עם חז"ל ששמר תרי"ג מצוות?

עוד יש להבין, במה שכתב רש"י שיעקב אמר "ותרי"ג מצוות שמרתי", ונקדים, עפ"י מה שמוספר, שאחד בא אל הרה"ק רבי מאיר'ל מאמשינוב, וסיפר ששידך את בתו, והתחיל לשבח בפי הרבי את החתן, ואמר שהחתן הוא מתמיד גדול, אולם הרבי לא גילה שום סימני התפעלות, המשיך ואמר שהחתן מתפלל בהשתפכות הנפש ובדבקות, ושיש לו מידות טובות, והרבי לא מגלה שום סימן התפעלות. הוסיף אותו אחד ואמר שהחתן גם יודע לשיר יפה, כאן נענה האדמו"ר ואמר: הא, זה מעלה מיוחדת! והסביר: זה שהחתן יושב ולומד ומתפלל ושיש לו מידות זה לא שבח, זה מדינא, זה מהדברים שמוטלים על כל יהודי לעשות, אמנם, לשיר יפה זה כבר מעלה שלא מחוייבים בה וזה מעלה שאין להרבה אנשים...

ובאמת, שיסוד זה כבר איתא בגמ' (חולין לו, ב) שיחזקאל הנביא אמר "ואומר אהה ה' אלקים הנה נפשי לא מטומאה ונבלה וטרפה לא אכלתי מנעורי ועד עתה ולא בא בפי בשר פגול" אומרת הגמ' שא"א להבין את הדברים כפשוטם, כי לא יתכן שמתפאר הנביא בזה שקיים התורה כפשוטו. לפי"ז נשאלת השאלה, מה השתבח יעקב אבינו ששמר את התרי"ג מצוות? זה הרי חובה על כל יהודי!

ידועים דברי הרמב"ם (הלכות דעות פרק ו ה"א) "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם הוא ששלמה אומר הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע ואומר אשרי האיש וגו' וכו'".

יוצא אם כן, שלהיות בחברת רשעים ולא ללמוד ממעשיהם, זהו בעצם נגד הטבע, א"כ, מובן היטיב שזה מה שאמר יעקב, "עם לבן גרתי" ומצד הטבע הייתי לומד ממעשיו, ואעפ"כ "תרי"ג מצוות שמרתי", וזהו אכן שבח גדול למאוד. (ראה כעין רעיון זה בספר "מחשבת מוסר")

בזה מובן גם כן המדרש הנ"ל, שהרי יעקב אבינו היה כל השבוע בשדה, ולא ראה את לבן, אבל בשבת חזר לביתו, יוצא שבמשך ימי השבוע לא היה את הניסיון, רק בשבת, וזה מה שאמר המדרש, שבוודאי שיעקב שמר את התורה גם במשך ימי השבוע, אבל בשאר הימים לא היה בזה רבותא יתירה כמו בשבת, ועיקר גדלותו היה בשבת בחברת אותו רשע ולא למד ממעשיו.

ונסמך לכאן סיפור (מובא גם ב'להגיד') מעניין זה של ללמוד מהשני, מזוית מעניינת: ר' דוניש מטלז ז"ל היה מהגבירים הגדולים והיחידים שכספם לא אבד בעת המהפכה ברוסיה. הוא נשאר גביר והגדיל את רווחיו. שמו נודע כערליכער גדול ובעל חסד מפורסם. רבים וטובים היו נוקשים על דלת ביתו לצדקה והיו נענים ביד רחבה מאוד. הוא זכה להיות מגדולי תומכי התורה בדור.

סיפר ר' שלום שבדרון: כשהאלטער מנובהרדוק היה מגיע אליו לבקשת צדקה, ר' דוניש היה פוסע לעבר הכספת, פותחה בצלה, ואומר: "קח ר' יוזל - ככל שתחפוץ". ור' יוזל היה לוקח!...

הוא עובדא שפעם הגיע אל ביתו תלמיד חכם מפורסם ובקש בתחנונים למען מטרה נעלה לאיזה דבר מצווה. הוא ביקש סכום מסוים (סכום גדול) אך ר' דוניש נתן לו הרבה פחות מהסכום שביקש.

אותו תלמיד חכם היה מאוכזב, וללא מחשבה נוספת שאל שאלה אישית: כשר' יוזל מנובהרדוק מגיע לכאן, כך אומרים, אתה פותח לו את אוצרותיך ואומר לו קח כרצונך. האם אני או המטרה שלשמה אני אוסף - פחות חשובים בעיניך?

ענה לו ר' דוניש, כשצלצלתם בפעמון וראיתי אתכם, הבחנתי שאתם לבושים בבגדים נאים, למה? יש לך סיבה פשוטה, התכוונתם הרבה בבית וגיהצתם את הבגדים כי הולכים לפגישה עם דוניש. וכשנכנסת, נתת לי ללכת ראשון, לא התיישבתי עד שאני התיישבתי ולא התחלת לדבר עד שסימנתי לך, ולמה אתה מכבד אותי? כי יש לי כסף? אם כך, אמרתי לעצמי, אני לומד ממך שהכסף זה דבר חשוב ואשמור אותו אצלי. אבל כשר' יוזל מגיע הרי הוא נכנס לתוך החדר ומתחיל מיד להטיף לי מוסר עם ניגון: דונישקע דונישקע מה יהיה איתך, לא הכל זה כסף. כשאני שומע את זה אני לומד ממנו שכסף לא שווה כלום, ואני נותן לו כמה שרק רוצה שלפחות יעשה עם זה חסדים...

(צינוני תורה)

עם לבן גרתי ואחר עד עתה (לב, ה)

וברש"י, "עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי. המפרשים מביאים שלכן אמר יעקב לעשיו ששמר על תרי"ג מצוות, היות שיצחק אמר לעשיו "והיה כאשר תריד וכו'" שכאשר לא ישמור יעקב על המצוות יזכה עשיו בברכות, וכעת הרי בא עשיו על דבר הברכות. אמר יעקב לעשיו תדע לך ששמרתי על תרי"ג המצוות, ואין ביכלתך לקחתם ממני. וניכר מכאן נקודה נפלאה בדרגת הענווה של יעקב אבינו, שאף כשהיה צריך להעיד על עצמו ששמר על המצוות לא אמר זאת בפה מלא: שמרתי על כל המצוות" אלא דרך רמז וגימטריא "עם לבן גרתי", שכן "יהללוך זר ולא פיך", ויעקב לא יכול להוציא שבחים על עצמו בפה מלא.

(רעיונות)

הנה בביתו של לבן הי' יעקב אע"ה מוטרד מאוד, והי' לו ביטול תורה הרבה ע"י עסקיו עם לבן שלא הניחו להרגיע כלל והוצרך לחשוב תחבולות איך להנצל מרמאותיו. ואילמלא לא בא עליו לבן בעקיפין והי' לבו מופנה להיות עמל בתורה לא הי' מכניע עצמו לעשו כל כך, דבזמן שקולו של יעקב בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אין הידים ידי עשו (מדרש ילקוט פ' קטו) ובלא"ה אין שליטה לידי עשו, והיינו ששלח לו: אל תתמה במה שאני מכניע עצמי אליך הגם ששמרתי תרי"ג מצוות מ"מ לא הי' ביכלתי ללמוד מחמת מעשיו הרשעים של לבן והיינו דאמר "ולא למדתי" ע"י "מעשיו הרעים" של לבן, אבל כשיעזרני השי"ת ויהי' לי הרחבת הדעת ללמוד וללון בעומק הלכה אז בלאו הכי אין הידים ידי עשו.

(ערוגות הבושם)

כאשר שהה מרן הגרי"ז זצ"ל מבריסק בעירת המרפא "קריניצא" היה שם באותו זמן גם הרב של לעמבערג, חתנו של רבי לייב ברוידא זצ"ל. פעם אחת כשטייל מרן הגרי"ז זצ"ל ברחובות העיר לצורך בריאותו, נתלוה אליו הרב הנ"ל, וחזר בפניו על דבר תורה שאמר לבני קהילתו בשבת.

הנה כתוב בריש פרשת וישלח שאמר יעקב אבינו ע"ה "עם לבן גרתי" ומביא רש"י "ותרי"ג מצוות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים". ולכאורה קשה האיק היה ביכולתו של יעקב אבינו לשמור על כל התרי"ג מצוות, והרי לבן הארמי ביקש לעקור את הכל, ובוודאי היה בכל עת מפריע ליעקב כאשר בא להתפלל וללמוד, והיה עומד עליו לבלבלו ולהטרידו... אולם התירוץ הוא, שעל זה התכוון יעקב באומרו "ויהי לי שור וחמור"

וכוונתו לומר שלכן היה בעיניו כשור וחמור, שלא התחשב בו ולא התפעל ממנו כלל, ולכן לא למד ממעשיו הרעים.

כאשר הלך הלה, אמר מרן הגרי"ז זצ"ל כי אף אמנם שאין זה הביאור הפשוט בפסוק [שהרי כתוב ועבד וגו', משמע דאיירי דהוה ליה בהמות כפשוטן] מכל מקום עצם הדבר נכון הוא שאם נותנים חשיבות במידה כל שהיא לרשעים אף בדבר פלוני או בתכונה פלונית שלהם על כרחו ילמד ממעשיהם...

משא"כ כשמבטלים האדם בליבו לחלוטין, והם חשובים בעיניו כבהמות ממש, כ"שור וחמור", אזי לא ילמד האדם מהם מאומה שכן חשובים הם אצלו כשור וחמור.

והביא מרן הגרי"ז זצ"ל לדברי הרמב"ם בהלכות דעות פ"ו ה"א "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו וכו'" ומדגיש הרמב"ם "רעיו וחבריו" כי כאשר הם אצלו "כשור וחמור" אינו נמשך אחריהם.

(עובדות והנהגות לבית בריסק)

ויירא יעקב מאד ויצר לו (לב, ח)
יש להבין ממה פחד יעקב, ומהי הכפילות "וירא" ויצר? וברש"י - וירא שמא יהרג ויצר שמא יהרוג את אחרים.

ה"מלבי"ם" פירש וכן הוא ב"אהבת יונתן", שכשהרגיש יעקב שיש לו מורא בליבו, מיד "ויצר לו" על כך שהוא מתירא, ודאג על שאינו שלם במידת הבטחון.

הרבה מהמפרשים תרצו ש"אחרים" היינו רבי מאיר, שיצא מבניו של עשיו. וחשש יעקב שמא יהרוג הוא את "אחרים" שאם יהרוג את עשיו לא יולד רבי מאיר.

ב"אמרי שפר" מבאר לפי הנ"ל, שהרי יעקב קנה את הבכורה מעשיו, והיה זה קנין על "דבר שלא בא לעולם", שהרי עדיין לא היה עבודה בבית המקדש, ורבי מאיר הוא ס"ל שקנין שבדבר שלא בא לעולם קונה (יבמות צג), ויעקב אבינו טען ש"קים לי" כרבי מאיר, אבל כעת שאם יהרוג את עשיו, ממילא לא יצא ממנו רבי מאיר, וממילא תיבטל המכירה.

ואילו בכלי יקר מפרש שיעקב ידע שעשיו אמר "יקרבו ימי אבי למות ואהרגה את יעקב אחי", וכיוון שראה יעקב שעשיו בא להרגו, חשש שאולי כבר נסתלק יצחק, וזה הכוונה "וירא יעקב" מעצם זה שעשיו רוצה להרגו, ו"ויצר לו" שמא מת אביו יצחק.

ויירא יעקב מאד ויצר לו (לב, ח)
כתב רש"י "ויירא שמא יהרג, ויצר לו אם יהרוג הוא את אחרים". אפשר לבאר על פי מעשה שמביא רבינו ה'בן איש חי', שפעם היה במלך צרפת, שהיה לו יועץ חכם חוזה הכוכבים ובקי באצטגנינות, והיה מגיד לו תמיד נסתרות ועתידות, והמלך היה מאמין בו מאד לרוב חכמתו, ויעשיריהו ויכבדהו, והנה יום אחד הנפך לב המלך עליו, על ידי הולכי רכיל שדיברו לשון הרע על היועץ מרוב קנאתם בו, שכאילו קשר היועץ קשר עם אויבי המלך להדיחו ממלכותו, ותיכף גזר אומר להביא לפניו את היועץ ועלה בדעתו להיכנס עמו בדברים טרם יהרגנו כדין מורד במלכות.

והנה כאשר הובא החוזה בכוכבים לפני המלך, פנה המלך בשאלה, האם יש בידך לחזות מה צפוי לך בעתות כאלה? ויאמר החוזה יש ויש, אמר לו המלך, אם כן הגידה נא לי יום מותך, ויבהל החוזה מאד שהרגיש כי רעה נגד פניו, ויתבונן לחשוב במשטר הכוכבים בלוחות שלפניו, ויעש כן בחכמה למראה עיני המלך כאילו הוא רואה במשטר הכוכבים והמזלות, ואחר איזה רגעים השתנו פניו והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו ויאמר למלך: אדוני המלך, הכוכבים גילו לי כי סכנה גדולה מרחפת על ראשי, אולם צר לי מאוד כי על ידי הכוכבים נודע לי שיום מותי יהיה לפני יום מותו של המלך ג' ימים, ולא על עצמי אני דואג אלא על אדוני המלך, כי קרב קצו וקץ ממלכתו האדירה...

וישתומם המלך למשמע אוניו, כי דברי החוזה הטילו עליו אימה ופחד, ויירא לנגוע בו, ואז הוציא לאור משפטו ויצא זכאי לפני המלך, ואדרבה, שם המלך משמר ללוות את היועץ בכל אשר ילך, כי האמין שדברי חזונו יבואו באחרית הימים, ועל זה נאמר קהלת ז' י"ג "החכמה תחיה בעליה". והנמשל, הנה ידועים דברי חכמינו (סוטה י"ג) שרבקה נתנבאה שיעקב ועשו ימותו ביום אחד כמו שנאמר "למה אשכל גם שניכם יום אחד". לכן פחד יעקב שמא יהרוג את אחרים שאם יהרוג את עשיו, הרי גם הוא ימות. **(לבוש יוסף בשם הגר"ע יוסף זצוק"ל)**

ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה. (לב, ט)
על מה הסתמך יעקב שהם ישארו לפליטה?

בספר חנוכה התורה תירץ כך: דהנה איתא במדרש שמחנה אחת היתה רחוקה ממחנה השנייה מהלך יום. וידוע שיעקב הלך בהמחנה הראשונה. והנה רבקה אמרה למה אשכל גם שניכם יום אחד שיעקב ועשו ימותו ביום אחד. אם כן לפי זה אם יהרוג עשו המחנה ראשונה ויעקב בתוכם אם כן ימות עשו גם הוא קודם שיבא להמחנה השנייה. דהא עד מחנה השנייה היה דרך מהלך יום והא הוא עלול שימות ביום אחד כנוכר לעיל. אם כן יהיה המחנה השנייה על כרחו לפליטה.

עוד יש במפרשים, והיות ותפילה עושה מחצה, ידע שמחנה אחד וודאי ישאר.

ויאמר שלחני כי עלה השחר (לב, כז)

וברש"י, שהגיע זמנו לומר שירה. בספה"ק עבודת ישראל הביא לבאר, שידוע שהשטן בעצמותו אינו רוצה שישמעו לקולו ושיחטאו, אלא שתפקידו הוא לפתות את האדם, כדי שיתגבר האדם ויקבל שכרו על זה, ואם מפתה אדם לעבור עבירה, תקוותו שהאדם לא ישמע איליו, ואם האדם נכשל, הרי זה מצער.

והנה כאן יעקב אבינו שהיה בעל כח גדול, ובכל זאת לא השתמש בזה לשום תאוות, וכעת שנלחם עמו בפנים בפנים, והתגבר על היצר, הרי שהמלאך שמח שמחה גדולה למאוד, שיעקב אבינו עמד בצדקתו ונצחו, וממילא הגיע זמנו לומר שירה על שיעקב אבינו נצחו.

(עבודת ישראל)
והוא עבר לפניו וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו. (לג, ג)
הנה נודע הסתירה בדברי חז"ל אם עשה יעקב אבינו ע"ה כראוי בזה שהשתחוה לעשיו הרשע, ונחלקו בזה המדרש והזה"ק, דבזה"ק שבחוחו ובמדרש 'טענו עליו טענות' כדרך הרה"ק מבבלזא שהיה קונס עצמו כל לילה על מה שחטא בכמה וכמה עונות במחשבה...

וכנודע מה שסיפר דודי רבי יצחק לנדא ששמע את מהר"א שקונס את עצמו על העבירה שהלביש את

הטלית קטן הפוך, ואמר לו ר' יצחק הלא אני הלבשתי לרבי את הציצית והם היו ישרים לכן הפוכים? אמר לו מהר"א 'נדמה לי שהיה לך רצון להלביש את הט"ק הפוך'. כי יהודי לא יכול לצאת מחשבון הנפש ש'הכל בסדר', מוכרח למצוא משהו שיחול עליו מצות התשובה.

וכתב האבן עזרא "ויירא יעקב מאד ויצר לו", שואלים איך פחד יעקב והלא ה' הבטיחו, אלא שיעקב פחד שמא שגג במחשבתו, וממילא בעבור זה לא יהיה ה' עמו. והרמב"ן כתב שנתירא יעקב שחטא בזה שהאריך בדברים עם לבן בסוף פ' ויצא. וכן יש בהמשך הפרשה כמה וכמה 'עונות ופשעים', כמ"ש רש"י דברי המדרש שכיון שהכניס את דינה בתיבה שלא יראה עשיו הרשע, 'לכך נענש יעקב' שמנעה מאחיו, שמא תחזירהו למוטב, ולכן נפלה ביד שכם.

והקשה הסבא מקלם איך בקשו מיעקב שישיאנה לעשיו הרשע, והלא כל המשיא בתו לעם הארץ כאילו משליכה לפני הארץ ותירץ בדרך תורת ליטא, הן אמת שהיה צריך להחביא את בתו דינה בתיבה, אך כשגר את המכסה של התיבה, היה שם סגירה מדי חזקה, ושם תפסוהו על משהו שלא היה רק כדי להצילה מעשיו, אלא שעשיו לא יזכה בה, היה שם משהו דמשהו במהירות סגירת התיבה...

למצוא חן בעיני אדוני...
עשו שואל את יעקב: "מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי", ויעקב עונה: "למצוא חן בעיני אדוני".

את שאלתו של עשו מפרש רש"י בשני אפנים: על פי הפשט - זו המנחה ששלח יעקב, ולפי זה מובנת תשובת יעקב: המנחה, אכן, הגיעה כדי למצוא חן בעיני עשו ולשכך את כעסו.

על פי הדרש, אומר רש"י, באותו לילה שבו נאבק יעקב עם מלאכו של עשו, גם עשו ואנשיו לא ישנו. כת של מלאכים הגיעה אליהם והחלה לדחוף אותם אחורה, תוך כדי מכות עזות. מכות ממלאך, הן המכות הגרועות ביותר, משום שאפילו לא יודעים מהיכן הן הגיעו, ואיך להתגונן מהמכה הבאה...

"מי אתם?", שאלו המלאכים, ומשמעו שאלו הם אנשי עשו אמרו: "הכו הכו". המכות היו כה נוראות, עד שאנשי עשו החלו לצעוק: "עזבו אותנו, האם יודעים אתם מיהו עשו? בנו של יצחק...", אולם המלאכים המשיכו להכות. "עשו הוא נכד לאברהם אבינו", ניסו האנשים לומר, אך המלאכים הוסיפו להכות, לבסוף צעקו: "עשו הוא אח של יעקב", ובאותו רגע אמרו המלאכים: "אם כך, הרי אתם משלנו... סליחה, זו טעות...", ועזבו אותם לנפשם...

רק נעלמו אלו, והנה הגיעה כת נוספת, שוב חוזר המעשה על עצמו. הם זוכים למכות ודחיפות, אומרים שהם אנשי עשו, והמכות רק מתגברות, מנסים להתלות בזכותם של יצחק ושל אברהם, ללא תועלת. רק כאשר הם מזכירים את יעקב, עוזבים אותם המלאכים לנפשם.

כך היה במשך הלילה כולו. לכן, מיד כאשר נפגש עשו עם יעקב הוא שואל אותו: "מי היו כל המלאכים שנפגשו אתי? מה פשר המכות הללו שקבלנו במשך כל הלילה האחרון? כל האנשים שלי מגובסים...".

עונה לו יעקב: "למצוא חן בעיני אדוני..."

לפי מדרש זה תשובת יעקב איננה מובנת: האם המכות נועדו כדי למצוא חן בעיני עשו?

ויובן על פי מעשה שהיה, אחד מהגדולים הגיע לארץ ישראל לפני כשמונים שנה, האניה עגנה ביפו ורבי משה בלוי חיכה שם כדי לקבל את פניו וללוותו עד ירושלים, כשהגיע האורח קיבל רבי משה את פניו ועזר לו בנשיאת כל הארגזים.

רבי משה שכר איזה ערבי עם כמה חמורים שיוביל אותם עם החבילות עד ירושלים, התמקחו על המחיר וסגרו על סך מסוים.

אחרי שהערבי העמיס את החבילות יצאו לדרך לכיוון לירושלים, ויהי אך יצא יצאו מאזור היישוב נעצר לפתע הערבי ואמר להם: אם אתם מכפילים את הסכום הרי שאנו ממשיכים, ולא - אני משאיר אותכם כאן יחד עם החבילות באמצע הדרך הרחק ממקום יישוב. האורח נבהל למשמע האיום של הישמעלי אך רבי משה לא נבהל, הוא ניגש והירב אל הערבי ונתן לו שתי סתירות בפנים ותוך כדי כך הרים עליו את קולו "אתה ממשיך ישירות עד

לירושלים בדיוק במחיר שסיכמנו!!!" הערבי התיישב מיד על החמור והמשיך בנסיעה בכניעה גמורה לכל מה שהם אומרים. בשלב מסוים פנה האורח אל רבי משה ואמר לו, אני לא מבין את הערבי, מתחילה מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר, אם הוא ידע שהוא יותר חלש, אז מה הוא איים ואם באמת הוא לא חלש מדוע נכנע מיד? אמר לו רבי משה, אסביר לך, עם הערבי צריך לדבר בשפתם, טבעם של ישמעלים אלו, שאם לא דורכים עליהם הם מנסים להתקומם נגדך, אבל אם אתה מראה לו יחס של כח אז לא רק שהוא נכנע בפניך אלא שהוא נהפך למעריץ שלך...

בזה יובן מה שכתוב כאן, עשוי שאל למה קיבלתי מכות, יעקב ענה לו שעל ידי המכות הוא ימצא חן בעיניו כי הגוי הזה כשהוא רואה שיש לך כח הוא נהיה מעריץ שלך...

(ה"ר"א דיסקין) (הגרמ"י רייזמן)

מאוצרות המגידים

יעקב את שתי נשיו ואת שתי שפחתיו ואת אחד עשר ילדיו (לב, כג)
רש"י מביא את דרשת חז"ל: "ודינה היכן היתה? נתנה בתבה ונעל בפניה, שלא יתן בה עשו עיניו. ולכן נענש יעקב, שמנעה מאחיו, שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם".

והתמיהה גדולה: אם יעקב אבינו היה בא לשאול דעת תורה אצל כל אחד מזקני הדור: יש לי בת שקוראים לה דינה, ויש לי אח שקוראים לו עשו. האם לקחת אותו לחתן לבתי משום שיש סכוי שתחזיר אותו בתשובה? מצד שני, יתכן בכך אני כופתה ונותנה לפני הארי, וגורם לה להיות אשתו של עשו עם ילדים כמו אליפז... מה גדול הדור היו פוסקים לו? הרי התשובה, לכאורה, ברורה.

כאן כתוב שהיתה עליו תביעה! חז"ל קוראים עליו את הפסוק (איוב ו, יד): "למס מרעהו חסד" משום שמנע מאחיו את האפשרות לחזור בתשובה. מה הבאור בהז? בעלי המסור אומרים, שאכן לא היתה תביעה על יעקב על כך שנעל את דינה בתבה. כך היה עליו לעשות. התביעה כלפיו היתה, שהיה עליו לנעול אותה עם אנחה, עם שברון לב, על אחיו שלא חזר בתשובה.

זה באור על דרך הדרש שכן לא כתוב שהתביעה היתה על מה שהוא לא עשה.

עוד נראה לבאר, שלא מדובר כאן על "קום עשה", שהיה על יעקב לשדך בפועל ביניהם, אלא התביעה כאן היתה על שלא השאיר את הדברים להסתדר מעצמם, שהיה משמים מה שיהיה.

כי הנה, אם עשו לא היה אח של יעקב אלא בן שלו, ודינה בת שלו – מה אז יעקב היה עושה? אף אם נאמר שלכתחילה לא היה משיא אותם זה לזה בקום ועשה, אבל האם גם אז היה נועל את דינה בתבה, או שהיה משאיר זאת להנהגת שמים? צריך לזכור, שהראש של עשו קבור בקברי אבות, משום שסוף כל סוף הוא גדל בבית של אברהם, יצחק ורביקה, והיו לו דעות והשגות גבוהות. הבעיה המרכזית שלו היתה המלחמה המתמדת בין ידיעותיו לרצונותיו ותאוותיו, והוא לא השכיל להתגבר על התאוות.

סביר להניח, שאם עשו היה בנו, הנהגה שלו היתה להשאיר זאת להנהגת שמים, ולא היה נועל את דינה בתבה. אמנם מחד גיסא יש סכונ גדול שעשו לא יחזור בתשובה, אבל מאידך גיסא יש סכוי גדול שהיא תצליח להחזיר בתשובה את מי שגדל בביתם של גדולי ישי האומה וספג את השקפת עולמים. סביר מאד להניח, שלמען בנו הוא היה לוקח את הסיכון ומשאיר לקב"ה לגלגל אתה ענינים.

אלא מאי? עשו לא היה בנו אלא אחיו, והתביעה על יעקב היתה: למה לא התנהגת עם אחיך כמו שהיית מתנהג עם בנך?

אינני מקנא במנהלי מוסדות, ראשי ישיבות או מנהלי סמינרים, שעומדים בנסיין שהוא דיני נפשות ממש: יש במוסד תלמיד מקולקל וגיים חשש שיקלקל אחרים, והשאלה העומדת בפניהם היא האם להוציאו מהמוסד או לא? מצד אחד, תלמידים נוספים עלולים להתקלקל בגללו, ומאידך, בדורנו אם זורקים בחור מיישיבה – הוא לא ילך לישיבה אחרת, הוא ילך לרחוב! ונורא נוראות לחשוב מה יצא ממנו ומכל הדורות הבאים אחריו. מדובר על דיני נפשות, לכאן או לכאן.

כשהיו באים לשאול את רבי חיים גרינימן זצ"ל אם לזרוק בחור, היה משיב: "אם הייתם שואלים אותי על בחור אם הוא חייב סקילה או לא – לא הייתי יכול לפסוק, משום שצריך בית דין של עשרים ושלושה כדי לדון בדיני נפשות. השאלה אם לזרוק בחור מהישיבה חמורה יותר, משום שצעדי כזה פרושו לאבד אותו ואת כל הדורות הבאים אחריו, לנצח נצחים! איך נוכל לקחת זאת על עצמי? לשם כך יש צורך בבית דין של שבעים ואחד! בשביל לדון בזה עלי להרגיש שהבחור שעליו מדברים הוא כמו הבן שלי... כל עוד שאינני מרגיש כך – לא אוכל לפסוק בשאלה זו".

ופעם אחרת אמר רבי חיים גרינימן משפט חכם מאד: באים אלי עם שלושה סוגי שאלות – קלות, בינוניות וחמורות. השאלות הקלות הן בהלכות שבת, דאורייתא, סקילה. השאלות הבינוניות הן בעניני רפואה, לעשות נתוח במוח או לא לעשות, והשאלות החמורות הן – האם לזרוק בחור מהישיבה...

יעבר נא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי (לג, יד)

ראיתי דיבור נאה בייטב לב בשם הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע על דברי הגמ' בתענית כד: על רחב"ד שהלך ברחוב וירדו גשמים, ואמר כל העולם בנחת וחנוינא בצער, ופסוק הגשמים, אמר רב יוסף 'מה אהני לגבי רחב"ד צלותא דכה"ג שהתפלל ביוה"כ שלא יכנסו תפילת עוברי דרכים בשעה שישיראל צריכים לגשם'. וצ"ע שהרי רחב"ד היה חי בזמן שביהמ"ק היה קיים, ואיך לא נתקבלה תפילת הכה"ג ביוה"כ בגלל דברי רחב"ד, ועוד צ"ע האם רחב"ד אכפת לו שכל העולם בנחת, והרי הוא אוהב ישראל. וי"מ דכיון שהוא שורש צנור הפרנסה לבני דורו, ממילא אם לא ירדו גשמים עכשיו, ירדו לאחר מכן, כי הוא כבר ימשיך להם פרנסה. אך מסתמא היה עניו ושפל רוח הרי לא יתכן שהוא יעצור את הגשמים משום נוחיות שלו?

ופי' הרה"ק מבארדיטשוב שיש שני מיני אנשים, עוברי דרכים והולכי דרכים, יהודי שאינו צדיק דאחיד בשמיא וארעא, הוא עובר דרכים, כי הוא צריך להגיע עד ניו יורק והוא צריך לעבור בדרכו הרבה מקומות. ממילא הוא באמצע הדרך, וכן בדרך קצרה, מכאן עד רחוב מלכי ישראל יש דרכים באמצע שאני צריך 'לעבור' אותם כדי להגיע למטרה שלי. זהו 'עובר דרכים' אך המדרגה היותר עליונה שכל אמה וטפח שהוא נמצא שם, הוא צריך להיות שם, לחשוב שם אנכי ה' אלקיך, לחשוב מחשבה של קידוש השם, לברך שהכל, ובורא נפשות, ולהתפעל מפרח ושושנה וכו' ולהתבונן מגדולת ה', יהודי כזה אינו עובר דרכים אלא 'הולך דרכים'. וכל יהודי צריך לזכות למדרגת 'הולך בדרך', שגם התחנות באמצע יש בהם מטרה ותכלית. כדרך אור הבעש"ט והמגיד זי"ע.

סיפור השגחה פרטית נורא

סיפר האדמו"ר מפייטסבורג מאשדוד זצוק"ל, הוא נסע עם ח' אנשים מבני קהילתו לחתונה בניו יורק, הטיסה עורכת שעתיים מפטסבורג לניו יורק, כיון שהתחילה הטיסה הודיעה הטייס שהמטוס בסכנה ואי אפשר להמשיך, הציבור נכנס ללחץ גדול, ולאחר כמה דקות הודיעה שיש במקום נדח שדה תעופה קטן באמצע מדבר והוא נוחת שם להנצל מסכנה. האדמו"ר הסתובב שם הלך ושוב, ודיבר עם חסידיו, ועכבו אותם כמה שעות עד שיבא מטוס חדש לקחת אותם לניו יורק. כיון שראו כך, הגיע זמן מנחה, וחשבו האיק יתפללו הרי הוא רבי עם ח' חסידים הרי ט', והאיך יהיה להם מנין, יש קבלה מהבעש"ט שכל ט' יש להם עשירי, ומסתמא כל כלל יש לו יוצא מן הכלל, כי היו כל המטוס גויים. וביקש הרבי להכנס לאחד הבנינים דשם שיוכלו להתפלל ביישוב הדעת, כי אותו שדה התעופה היה מיוחד לחקלאים, שהוא מקום ענק של חקלאות ושם אורזים משאות הגידולים ושולחים אותם לניו יורק, וניגש אחד החסידים לבעלי הטרקטורן שנושא את הארגזים, ושאל אותו איפה יש מקום להתפלל. הנהג של הטרקטורן היה חיור והתעלף, וביקש כוס מים לשותו. לאחר שנתאושש סיהר להם שהוא יהודי יליד וויליאמסבורג ממשפחה חסידית, [המעשה היה בשנת תש"כ] וירד מדחי אל דחי ובניו שייכים לאומות העולם רח"ל וכו' וכו', ויהי בלילה ובא אביו בחלום בטענה מדוע אינך שומר על היארציט שלי, הרי אתה הבן יחיד שלי, היום היארציט ואתה צריך להתפלל במנין ולומר קדיש. אמר לו הבן בחלום, הרי כבר נפלתי מדחי אל דחי, מה לי ולתפילה, ואיפה יש לי מנין לומר קדיש כאן במקום עבודתי. בסוף הבטיח לאביו שאם יהיה מנין יתפלל ויאמר קדיש. וכך סיבב הקב"ה ובאו ט' אנשים והוא התפלל בציבור ואמר קדיש לעילוי נשמת אביו. וכך נתקרב היהודי ונהפך לחסיד פייטסבורג נלהב...

הרי שהרבי מפייטסבורג לא היה 'עובר דרך' אלא 'הולך דרך', הוא היה צריך להיות במקום ההוא, לקרב נשמה לאביו שבשמים, וכך צריך כל יהודי להשתוקק להיות 'הולך דרך', הגם שלא תמיד רואים סיפורים כאלה לעין כל, אבל באותו שדה התעופה היה ניצוץ קדוש באותו שדה התעופה, שאתה היית צריך להעלותו דווקא במקום ההוא ובזמן ההוא, וגם זה יכול לגרום שהמטוס ייאהר או יבא בזמן, כשיהודי יודע שמה' מצעדי גבר כוננו, ולא רק דרכו יחפץ, אלא כל פסיעה ופסיעה יש לה חשבון עליון.

וכ' הרה"ק מבארדיטשוב שכשהתפלל הכה"ג שלא יפסקו גשמים, התפלל רק אל יכנסו לפניך תפילת עוברי דרכים' יהודי שהוא ממחר לדרכו והגשם מפריע לו, אל תעלה תפילתו, שהרי אינו מחשיב את אמצע הדרך, ממילא נדחה הוא מפני הגשמי ברכה, אך צדיק ונולה אליו שהוא 'הולך דרך', הרי הוא עובד את

ה"חזון איש" זצ"ל הגדיר, שיש לו הרבה פעמים וכוחים עם מנהלי מוסדות: הם מסתכלים על המוסד, והוא מסתכל על הנשמות של אותם יחידים... איך באמת צריכה להיות ההנהגה? יש ישיבה של אמתיים בחורים ויש בחור אחד שקיים חשב שיקלקל אותם. מה לעשות? ראש הישיבה צריך להרגיש שכל המאתיים בחורים הם בניו שלו, וכמו כן להרגיש שאותו בחור הוא בנו, ולעשות את מה שהיה עושה במקרה כזה. כשמדובר על אדם זר – היד קלה יותר על ההדק. אבל היה אם מדובר בן שלך, מחמד עיניך – התנהגותך היתה אחרת, סובלנית יותר, מתחשבת ומבינה יותר. זו היתה התביעה על יעקב – מדוע הסתכלת על עשו כמו אח ולא כמו בן.

הייתי פעם אצל מרן רבי אהרן לייב שטיינמן זצ"ל, והראתי לו גמרא בפרק "חזקת הבתים" (בבא בתרא נד ע"א), וראיתי שהדברים שאמרת מצאו חן בעיניו, וכך אמרת לי:

כידוע, קרקע נקנית בקנין חזקה – נעל, פרץ וגדר, פעולות המורות בעלות על הקרקע. הגמרא דנה במי שמלקט זרעים מהקרקע, האם זה קנין חזקה או לא, ואומרת הגמרא שהדבר תלוי: אם הוא מלקט לצורך תיוקן הקרקע – זוהי הוראת בעלות, אך אם מלקט לצורך עצמו, שהוא זקוק לזרדים להסקה וכדומה – אין זו הוראת בעלות. ומה המבחן לדעת לצורך מה הוא מלקט? אומרת הגמרא: אם "שקיל ברבי ומנח זוטרי" [לוקח גדולים ומניח קטנים] – סימן שלצורך עצמו הוא מלקט. ואם מלקט את הכל, גדולים וקטנים – סימן שמטרתו לטובת הקרקע.

אמרת לי רבי אהרן לייב: הנסיון של כל מרביצי התורה הוא גם על זו הדרך: מי שלוקח רק מציונים, מטפל רק במצוינים – סימן שהוא חושב רק על עצמו, כמו זה שמלקט רק זרדים גדולים. אולם מי שדואג גם לחלשים, ומטפל גם בהם – סימן שהוא חושב על טובתם של אחרים...

ופעם אחת בא אלי ראש ישיבה אחד ואמר לי: "במישור העקרוני אין לי בעיה לקבל בחורים חלשים, הבעיה היא שזה יוצר פעם גדול מדי ברמה... השיב לי רבי אהרן לייב: "האם גם כשמיני עילוי מיוחד להתקבל לישיבה אתה לא מקבל אותו בטענה שיוצר פער גדול ברמה, ואתה מפנה אותו לישיבה ברמה גבוהה יותר?"

כל מי שמתעסק עם תלמידים, לא משנה אם הוא מלמד בחיידר או ראש ישיבה, מגשיח או מנהל מוסד – חייב ללמוד את פרק ל"ד בספר יחזקאל. שם יש נבואה שלמה על רועי ישראל, המנהיגים, שדואגים רק לחזקים ולא לחלשים: "בן אדם הנבא על רועי ישראל הנבא ואמרת אליהם... את הנחלות לא חזקתם ואת החולה לא רפאתם ולנשברת לא חבשתם ואת הנדחת לא השבתם ואת האבדת לא בקשתם... ותפוצינה מבלי רעה ותהיינה לאכלה לכל חית השדה". בהנהגה שכזאת מוכיחים הרועים שהם דואגים לעצמם ולא ממלאים את תפקידם: לדאוג לצאן!

אינני בא, חלילה, לקטרג. הנסיון הוא גדול. יש שקולים כבדי משקל לכאן ולכאן: טובת הישיבה ואחריותה לרבים מצד אחד, והדאגה לא להפקיר את היחיד מצד שני. מה שחשוב לזכור לפני כל החלטה הוא, שבדיני נפשות ממש עסקינן.

דוד המלך ע"ה לא זכה לבנות את בית המקדש, למרות שמסר נפשו עליו, וכמו שמתואר במזמור קל"ב בתהלים: "זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה' וכו' אם אבא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי, אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה, עד אמצע מקום לה' משכנות לאביר יעקב". זאת ועוד, גם בעת שברח מפני שאול הוא ישב ולמד עם שמואל כל הלילה את סוגית מקומו של בית הבחירה.

אחת הסבות לכך שהוא לא זכה לבנותו היא, משום שאחרי שהכה את גלית, בנות ישראל זרקו לו תכשיטים, והיה לו הרבה זהב שאותו ידע לטובת בית המקדש. כעבור זמן, כשהחל הרעב בארץ, באו אליו העניים לבקש ממנו לחם, והוא לא נתן להם מזהב הזה, בטענה שהזהב הזה כבר יועד לבית המקדש. אמר לו הקב"ה: אם כשהבינם שלי היו רעבים לא נתת להם לאכול – אתה לא תבנה את בית המקדש!

כתוב כאן יסוד גדול: אם אתה רוצה לבנות את בית המקדש – חייבת שתהיה לך הזכות הזאת שאתה דואג לחלשים! אי אפשר לבנות את בית המקדש בלי הזכות הזאת!

הדברים אמורים גם ביחס לכל מקום תורה: הזכות הראשונה שצריכה להיות כדי להקים מקום תורה, היא הדאגה לחלשים.

כשהרב מפוניבו זצ"ל הקים את ישיבת פוניבו, אמר לו ה"חזון איש" זצ"ל שאי אפשר לבנות מקום תורה, וללמוד תורה, בלי שיש גם חסד מהשולב עם התורה. משום כך הוא בנה, יחד עם הישיבה, את 'בתי אבות' לנצולי השואה. כי בית מקדש לא יכול להבנות בלי עזרה לעניים.

הסבא מסלבודקה זצ"ל שאל את רבי ישראל סלנטר זצ"ל, מה התכלית בבניית ישיבה? והוא השיב לו: "להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים". ואכן זו היתה הנהגתו של הסבא מסלבודקה כל ימיו.

אסיים בשלושה ספרים:

הספור הראשון הוא על הרב שניידר. היתה לו ישיבה בלונדון שיצאו ממנה גדולי תורה מובהקים.

פעם אחת בא אליו בחור, שעבר את המחנות, ובקש להכנס לישיבה. הרב שאל אותו: "מה למדת?" והבחור השיב שלקחו אותו למחנות הישר מהחיידר, והוא לא יודע כמעט כלום, בקושי קצת חומש. הרב ניסה להסביר לו שהוא עלול להשבר בישיבה, אך הלה פרץ בבכי.

נכמרו רחמי של הרב ואמר לו: "אוכל לעזור לך ולקבל אותך לישיבה, בתנאי שתמצא בחור שיסכים ללמוד אתך שעה בבוקר, ועוד בחור שיסכים ללמוד אתך שעה אחרי הצהריים. תנסה לבקש מהבחורים. אבל, בבקשה ממך, תבין, שאם לא תמצא – לטובתך לא כדאי לי! אתה תשבר, וזה הדבר הגרוע ביותר..."

הבחור עבר בין הבחורים בישיבה, מאחד לאחד, אך הללו הסבירו לו בכל מיני תרופים שאינם יכולים ללמוד אתו: הם עסוקים בהכנת השעור, בחזרה על השעור, בעיון ובבקיאות וכדומה, כך שלא נותר להם זמן ללמוד אתו. רק שני בחורים הסכימו: לאחד קראו משה, ולשני טוביה. הבחור התקבל לישיבה ועלה ונתעלה מעלה מעלה, אין לתאר. משה זה רבי משה שטרנבוך, וטוביה זה רבי טוביה וייס.

הספור השני הוא על יהודי מבוגר שהקים עולה של תורה בארץ ובחוץ לארץ. אלפי בנים ובנות הקימו בתים לתפארת בזכות מוסדות הקרוב שלו. לו עצמו יש משפחה ענפה, שנים-עשר ילדים, שכולם תלמידי חכמים.

בהיותו בחור הוא הגיע מפרס לרב מפוניבו זצ"ל ובקש להכנס לישיבה. הרב שאל אותו: "מה למדת?" והוא השיב שלא למד כלום מלבד חומש וסדור. שאלו הרב: "איך, לדעתך, תוכל לשמוע שעורים מרבי שמואל [רוזובסקי] אם אינך יודע כלום?" הבחור החל לבכות. שאל אותו הרב: "למה אתה בוכה?" והלה השיב: "נפשי חשקה בתורה".

הרב מפוניבו, עם אהבת התורה שיקדה בו, לא יכול היה לעמוד בזה, ואמר לו: "אהפוך את העולם לסדר לך בחורים שילמדו אתך. התקבלת לישיבה!" בזכות זאת היהודי הזה, כאמור, הקים משפחה ענפה לתפארת, וקרב אלפים לאביהם שבשמים.

הספור האחרון ארע באחת הישיבות, בבחור שסרח וצוות הישיבה החליט שצריך להוציאו מהישיבה. כל תחנוני ההורים לא שינו את ההחלטה. נגש הבחור בעצמו אל ראש הישיבה ואמר: "אמת ויציב – חטאתי, עויתי, פשעתי! אני חייב מיתה! אולם האם גם הילדים שלי, הנכדים שלי, גם הם חייבים מיתה? האם חשבתם גם עליהם?"

ראש הישיבה שמע את הדברים ואמר: "אתה צודק! תחזור לישיבה..." (הגר"א דיסקין – דורש טוב)

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום (לב, ד). וישלח יעקב מלאכים, מלאכים ממש, ב"ר (רש"י). וביפ"ת (כאן) מביא מהילקוט, שהיה מבקש לשלוח שלוחים אל עשו ולא היה אדם רוצה לילך שהיו מתיירים, עמד ושלח מלאכים.

הנה לפנינו דבר פלא, עשו נפגש עם מלאכים ממש – ואינו מתיירא מהם כלל! ואם היה עשו כפי המצטייר בעינינו, כגס ושפל, הרי שהיה צריך להתיירא ולפחד מפגישת המלאך, ונמחיש מעט האיך נראית פגישת אדם עם מלאכים.

פגישה עם מלאכים

מעשה בהחפץ חיים זצ"ל אשר סיפרו בעצמו לפני תלמידיו, ור' שלום מאיששוק – שהיה בין השומעים, סיפר זאת לר' ברוך בער זצ"ל, ואנו שמענו את כל המעשה מפלוגי שנחבא בחדרו של ר' ברוך בער בעת שר' שלום מאיששוק סיפר זאת.

וכה סיפר החפץ חיים:

בהיותי בן חמש עשרה שנה, פתח הח"ח, נסעתי ללמוד בישיבתו של ר' נחומקה הורודנער זצ"ל, והבחינו התלמידים שמידי לילה לאחר חצות, היה נעלם ר' נחום לזמן מה, וכאשר בדקו אחרינו, מצאו שהולך הוא לביהכ"ס שבעיר שהיה באותה שעה ריק מאדם.

נפשי חשקה לדעת מעשיו של הרבי לאחר חצות הלילה, ממשיך הח"ח לספר, הלכתי לאותו ביהכ"ס לתפילת ערבית, וכשכל הקהל שבו לביתם נחבאתי בעזרת נשים מתחת הספסל, עד שנעל השמש את ביהכ"ס והלך לו.

בשעת חצות ליל, שמעתי את קול חריקת המנעול, והבנתי כי הרבי נכנס כעת לביהכ"ס, רעד חלף בגופי, התבוננתי בדריכות מבעד למחיצה לראות ולהתבונן במעשיו של הרבי זצ"ל, והנה ר' נחומקה עלה על הבימה, והכניס ידו אל אחת התיבות של ה"שמות" שעמדו שם, ומוציא מתוכה איזה ספר, וכנראה שהיה זה ספר קבלה, והחל מעיין בו.

וכאשר החל ללמוד בו ראיתי לפתע אש סביבותי... רעדה אחזתני ורציתי לצעוק – גוואלד, עס ברענט א פייער! (הצילו! אש מתלקחת!) אך הרגשתי שלא מדובר באש טבעית, עמדתי איפוא בשתיקה ולא הוצאתי הגה, אך רעדתי כולי ושיני דא לדא נקשן, מספר הח"ח, וחשבתי שנשמתי פורחת מתוכי! מרוב פחד!

כך נמשך הדבר כשעה שלימה, וכאשר סגר את הספר נעלמה האש! לגודל המראה הנורא הלזה – מסיים הח"ח את סיפורו, לא היה בכוחי לעמוד על רגלי והמשכתי לשכב על הספסל עד אור הבוקר, כשכל גופי רועד מפחד המראה הגדול.

רע! ששפתיו דולקות לקיים מצות מחיית עמלק, אבל "לב רע", שלבו לב רע לעשותו על חשבון נער צעיר.

מעשה מחריד נוסף שמענו מעד ראייה שנוכח בעת מעשה, מעשה זה אף הוא כקודמו שמוטב שהיה משל ולא נמשל... אך עולה על הראשון בכך שכבר הובא כל המעשה בדבריו של ר' ישראל בא' ממאמריו, ובעוד שר' ישראל הביאו כמשל בעלמא שמענו אנו לדאבוניו שהיה זה בפועל ר"ל!

פלוני שהיה נמוך קומה מאוד, נזדמן לירושלים ושחח עם כמה אברכים על ענין מה, בעודו משוחח עמם נזדמן למקום יהודי "רא שמים" "ומהדר במצוות"... ומשוארה את נמוך הקומה, נזכר בהלכה המחוייבת לברך ברכת משנה הבריות, והמחמיר הלזה שהיה גם בר אוריין כנראה, העלה ברעיונו "הידור נפלא" ניגש אל נמוך הקומה, נטלו בידיו והגביהו - כדין 'פצא דמצוה' שמצוה לטיול ביד!... בנוסף ל"מעלותיו" היה אף "מחבב" ומדקדק בברכות השבח, ומפני כך החל להתנענע בסילודין לכוון לבו אל הברכה לקילוס עילאה, ובעוד שהנמוך קומה המסכן, מנוענע ביד "הצדיק" כאילו לולב הוא ביד מהדר במצוות, פתח את פיו "בשפתיים דולקות", ובירך ברוך אתה ד'... משנה הבריות!...

אין מן הצורך להאריך בגנות הענין, רק נוסף, שמן הסתם מעשים "וחומרות" כעין אלו ודומיהם אינם מצויים אלא כשנעשים בפני אחרים... להתכבד בעיניהם להיחשב כיר"ש, ואותו פלוני שהוריד את הנער מן הבימה לחומרא בקריאת התורה, נוכל לבדוקו ולתהות על קנקנו באם הוא יתפס באיוו שאלה הלכתית, האיך תהיה תגובתו... וכן אותו פלוני המהדר "בברכות" השבח כשוראים אותו בני אדם ועל דמו של יהודי נכלם, האם מהדר בין הוא בין כותלי ביתו כשאין איש רואהו, בברכת אשר יצר ג"כ?!

עשו הרשע אף הוא כן, לפני אביו מחפש להתכבד ולהראות רוב צדקותו, לפיכך מרמהו ושואל כיצד מעשרין את המלח... אך בלבו פנימה מקוננת המחשבה "יקרבו ימי אבל אבי", וכבר דימהו חז"ל לחזיר שפושט טלפיו ואומר כשר אני! ויש להטעים הדבר במשל החזיר, שהמחמיר דוקא כשוראים אותו אחרים - דומה הוא לחזיר, ומשום שהחזיר ידוע לכל כי אינו כשר, אך בכ"ז החזיר פושט טלפיו, וחושב להשתבח ע"י כך בפני רואיו על כשרותו, אך כמה מגוחך הוא - שאינו אלא חזיר...

כמו"כ המהדר בחומרות וחושב להתכבד על הידוריו וכשרותו בקלון חבריו דומה הוא לזה ממשי, שהוא עצמו אמנם אינו רואה וחס בנגע עצמו, אך העומדים כנגדו רואים ומראים באצבע שאינו אלא אדם הדומה לחזיר!... (לב שלום)

נשאלתי שאלה, ואני מודה: לא ידעתי את התשובה. התורה הקדושה מספרת שעשו לקח כל אשר לו והלך לשעיר "מפני יעקב אחיו" (בראשית לו, ו). פירש רש"י: מפני שטר חוב של גזרת "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם" (בראשית טו, יג). ונדחה לנצח. כי אמר: אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר."

וקשה, לפי זה. שהרי שבט לוי לא נשתעבדו במצרים (שמות רבה ה, כ) ולא פרעו את השטר, ויש להם נחלה בארץ. שכך אמרו במשנה (מעשר שני פ"ה הי"ד, ונפסק ברמב"ם) שלוי מביא בכורים וקורא, לפי שיש לו נחלה בארבעים ושמונה ערי הלויים (יעוין בתוספות וצל"ח ברכות כ ע"ב, "כפות תמרים" סוכה לח ע"א, "מגן אברהם" קפו, א).

ועוד: לפני מתן תורה נאמר: "וישלח משה את חתנו וילך לו אל ארצו" (שמות יח, כז). ואנחנו על כך במדרש (פסיקתא דרב כהנא יב, טז): זהו שנאמר: "לב יודע מרת נפשו", ולפיכך "בשמחתו לא יתערב זר" (משלי יד, י). אמר הקדוש ברוך הוא: ישראל היו משועבדים בטיט ובלבנים במצרים, ויתרו יושב בתוך ביתו השקט ובטח ובא לראות בשמחת התורה עם בניו לפיכך: "וישלח משה את חתנו"!

יתרו לא זכה להיות נוכח בקבלת התורה, משום שלא היה בשעבוד חומר ולבנים במצרים. ובני שבט לוי, לא זו בלבד שזכו להיות, אלא משה רבינו הוא מנחילם התורה, ואהרן ובניו במחיצה הקרובה ביותר אל ההר (רש"י שמות יט, כד). ולא עוד אלא שישאל חששו שעיקר התורה לבני לוי נתנה (רש"י דברים כט, ו). והרי לא היו בשעבוד חומר ולבנים! שאלה קשה!

שבתי לביתי, ועיינתי, ומצאתי את התשובה. בספרים הקדושים מובאים דברי הזוהר הקדוש (ח"א כז, א) על הפסוק: "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבודה בשדה" (שמות א, יד), "בעבודה קשה" זו קושיא. "בחמר" זה קל וחומר, "ובלבנים" בלבון ההלכה, "ובכל עבודה בשדה" זו ברייתא. והענין שכאשר פיתה פרעה את ישראל לבוא ולעבוד, לא באו בני לוי (שמות רבה ה, טז) משום שקבלו עליהם עול תורה, וכל המקבל עליו עול תורה פורקים ממנו עול מלכות (אבות פ"ג מ"ה), ולפיכך נפטרו מעבודת הפרך ("שפתי כהן" במדבר א, טז).

עכשיו הכל מובן - עשו הלך להר שעיר לרעות את מקנהו, ויתרו ישב שוקט בביתו. אבל בני לוי היו במצרים, אלא שהמירו את העבודה הקשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה בעמל תורה בקושיות ולבון הלכה. היש עוד פלא בכך שבמתן תורה זכו למלוא הקירבה, והם נהנים מיבול הארץ המובטחת בלי טרחא!

הנה לפנינו מושג מה על חזיונות שמימיים, ואיך הרגיש הח"ח בעת שראה רק את האש! אכן ראיית מלאך ממש, שזהו כבר חזיון יותר נורא, הלא הפחד והמורא, גדול שבעתיים!

ואל תאמר אשר רק בדורותינו אנו הפחד הוא כה רב, אלא אפי' בדורות הקודמים שהיו רגילים לראות מלאכים, היה פחדם ומוראם מראות מלאך לאין ערוך, וכפי שמצאנו בדוד המלך ע"ה.

"המלך דוד זקן בא בימים ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו" (מלכים א, א). ופירש רש"י, לפי שראה את המלאך וחרבו שלופה בידו, נצטנן דמו מיראתו, ואף שראיית המלאך שראה דוד היה שנים רבות קודם, הנה לגודל המורא, לא מש המחזה מדוד כל ימיו, ואף בעת זקנותו עדיין פוחד הוא ודמו צונן!

עשו אינו מתירא מן המלאכים

כעת נשוב לתחילת דברינו ונתאר זאת לפי מושגי זמנינו... הנה יושב לו עשו במשרדו... שקוע במחשבות מלחמה הניצבת לפניו עם יעקב אחיו... וכדרך העולם העמיד לו שומרי ראש מגיבורי החיל, לימינו ולשמאלו... ואף סגור ומסוגר בכמה דלתות... ושאר חייליו עומדים נצבים ודרוכים סובבים בחצר לשמור הפתח...

ולפתע רואה הוא לנגד עיניו - מלאכים ממש!... [שהרי אין עיכוב חומרי לפניהם ובודאי שלא הוזקקו להכנס דרך הפתח לאחר "סידור פגישה" עם עשו...] והלא תיכף בראותו אותם לפניו, היתה צריכה בהלת מות לאחוז בנפשו, וליפול מכסאו ארצה מתעלף מפחד!...

אך לא כך אירע, עשו לא הוכה בהלם, ואף לא נתקף בפחד... ואדרבה! נשאר עומד באדישותו ושלותו, ואף השיב כנגדם בתשובת מלחמה! כמבואר בפסוק - "וישובו המלאכים אל יעקב וגו' וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו". הרי, שאותו עשו הנדמה בעינינו לאדם שאינו משיג דברים מרוממים, ואינו אלא רשע פשוט ונבזה, אשר שפת המקל שפתו, הראה כוחו שאינו נרתע גם ממלאכים!... ולא עוד, אלא שדוקא דברים גבוהים שהבנתם תלויה בדקות ובעדינות הנפש, הם הם שהרתיעו את עשו! וברמיזה קלה כבר הבינם, כמבואר (במד"ר ע"ג), ואף יעקב היה מזכיר לעשו שמו של הקב"ה כדי לייראו ולבהלו, דכתיב "כי על כן ראייתו פניו כראות פני אלוקים" וגו'.

הנה למדנו, כי אף מי שמשתעשע עם מלאכים, ולא רק שמשתעשע עם מלאכים אלא גם מתירא משמו של הקב"ה כמו שלמדנו מדברי המדרש שיעקב היה מזכיר את שמו של הקב"ה כדי לבהלו, עם כל זה יכול להיות - עשו הרשע!!!

הארכנו בכל הענין עין כי חושבים העולם שעשו הרשע אינו שייך לנו... כלומר שאנו אין לנו צורך ללמוד מעשו ולהיזהר על עצמנו, כי אין ענו עומדים בדיוטא התחתונה כעשו הרשע... אלא אדרבה עשו היה בעל השגה, ועם כל זה עשה מעשה רשעות! כך יש אנשים שרוצים לעשות מעשה צדקות ולבסוף עושים מעשה רשעות, מחרפים ומגדפים... והכל לשם שמים... אם אם יודעים אנו שעם כל ה"לשם שמים"... ואף אם ראיית מלאכים ופחד משם ה', וכו', אפשר להיות עשו הרשע, אזי יודעים אנו שיש להיזהר!...

רשע לשם שמים

כוונתנו בזה, על מעשים נבזים מלאי רשעות, שמצופים מבחוץ עם יראת שמים יוקדת שמביאה לעשייתם! והנה דוגמא לדבר - מעשה שהיה.

בבהכ"ס אחד אירע ב"שבת זכור" שהבעל קורא הקבוע נעדר לאונסו, חפשו המתפללים ותרו אחר בעל קורא זמני שימלא מקומו של זה הקבוע, לבקשת המתפללים נעתר נער צעיר, שלא מכבר מלאו לו י"ג שנים, שידע הקריאה, ועלה אל הבמה וקרא את הפרשה, הכל הלך למישרים, עד שהגיע למפטרי - פרשת זכור! כאן הופרה הדומיה ונעצרה המשך הקריאה, לקולו הרועם של אחד גן המתפללים שחשש לצאת ידי חובת הדאורייתא, על סמך חזקה דרבה בריה, וגער בנער לעיני כל, אתה לא "גדול"! רד מהבימה.

כאן כמה סערה בין המתפללים, חלקם הצטרף ל"חששות" וחלקם טענו שאין חשש, ובתוך כך במיט "הצדיק הגדול הלזה"... אל פני הנער לראות ולבדוק אם "גדול" הוא... היש לו חתימת זקן אם לאו, ואילו חלק מן הציבור טען, כי החושש בדבר ייצא לחדר סמוך וישמע שם ה"זכור" מפי מבוגר שנתמלא זקנו, אבל לא על חשבון נער צעיר שעשה עמנו טובה בעת שנעדר הבעל קורא הקבוע.

זה בכה וזה בכה... ובנתיים הנער שהטיב עם הציבור, נהפך כתצוגה לעין כל, לדיון הלכתי מעמיק... וצבע פניו משתנה חליפות, וכדאמרו בגמ' על המתבייש בריבים אזיל סומקא ואתי חיורא, ופני הנער חפו.

סוף הדבר היה שה"צדיק" המחמיר דן, בעזותו גבר על כל הטענות שלא לבייש יהודי, ולא נותר בידי הנער ברירה אלא לרדת מן הבימה, ו"הירא שמים" דן נעמד במקומו ומחה את זכר עמלק בקריאת הפרשה, בעוד שזה עתה בייש יהודי ב"הידור נפלא", רח"ל, כאילו היה הנער מזרע עמלק שמצוה לרוסמו...! כך נראה אותו בעל קורא החדש: עשו ליינט זכור! (עשו קורא זכור)...

שפתיים דולקות - ולב רע

כך נראה "רשע לשם שמים"... בפיו מתהדר על הידור מצוה ואילו מעשיו, הם מאלו שאין להם חלק לעוה"ב! ואכן כינויו הנ"ל הולם אותו, כאשר הוא מזכיר את עשו, שאמר בו הכתוב, "כסף סיגים מצופה על חרש שפתיים דולקות ולב

במדרש (בראשית רבה ט, ב) כינו את אליעזר עבד אברהם בכינוי: "עבד משכיל" (משלי יז, ב). ובארו: ומה היתה השכלתו, אמר: "כבר קללתו של אותו האיש בידו". שהיה בן כנען, שנתקלל: "ארור כנען, עבד עבדים יהיה לאחיו" (בראשית ט, כה). ואז, "שמא יבוא כושי אחד או ברבר אחד וישתעבד בי, מוטב לי להשתעבד בבית הזה" - בבית אברהם. ואיזה שעבוד, להיות דולה ומשקה מתורת רבו (יומא כח ע"ב), זקן ביתו המושל בכל אשר לו (בראשית כד, ב) - "ולא בבית אחר!"

כמה נפלאים דברי רבי יהודה הלוי זצ"ל: "עבדי הזמן, עבדי עבדים הם. ועבד ה' הוא לבדו חפשי", שהי "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה" (אבות פ"ו מ"ב). "ועל כן, בבקש כל אנוש חלקו, חלקי ה' אמרה נפשי!" (איכה ג, כד). במקום להיות עבד לעבדים - ובכלל זה עבד ליצוריו ומאוייו - נהיה בכלל "עבדך מלך, כמלך!" (שבועות מז ע"ב).

הוגדת)

אברהם אבינו היה לעבד ה', וזכה לחיים שהם מעין עולם הבא (בבא בתרא יז ע"א). אליעזר היה לעבדו, ונכנס עמו לגן עדנו, ולקבלת רבותינו נכנס לגן העדן בחייו (ילקוט שמעוני בראשית כד)! וברירה זו נצבת בפני כל אדם - זכה אדם והוא בגן העדן, ואת ה"לעבדה ולשמרה" הוא מקיים בלימוד התורה ושמירת מצוותיה. על זה, מגרש הוא עצמו מגן העדן, ואת ה"לעבדה ולשמרה" מקיים הוא בגרות "בועת אפיך תאכל לחם", ובעצבון יאכלנה כל ימי חייו, כפליים כיוולדה רחמנא לצלן!

ונספר - עיר המלוכה וינה היתה מקום מושבם של טובי הרופאים, גדולי הפרופסורים בעולם. המונים נהרו ובאו למצוא מזור לתחלואיהם, בהם רבים שהפרוטה אינה מצויה בכיסם. הבריאות מעל לכל, "וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו" (איוב ב, ד), יוציא לרופאים ולתרופות. אבל לדמי אכסניה לא השיגה ידם. היה בוניה יהודי אמיד, שזכה במצוה זו. ביתו היה פתוח לרוחה, שימש אכסניית חיים לכל חולה וסובל, אף עזר להם בכספו ויצר קשרים עם הרופאים המומחים ובתי החולים. ביתו היה כמדבר, אסקופה הנדרסת, הפקק לכל. הוא שמח בכל אורח, ראהו כדורון השלוח ממרום. אבל לאשתו, זה הפריע. נכספה לפרטיות, חשה כאלו התגוררה בבית נתיבות הומה, דחקה בו ישישים לזה קץ.

נקלה בכף הקלע, אי לו אם ישמע ואוי לו אם יסרב. באותם הימים, תחילת אלול שנת תרפ"ג, התקיים בוניה מעמד אדיר של כבוד התורה, נערכה בה הכנסיה הגדולה הראשונה של אגודת ישראל, בראשות ה"חפץ חיים" זצ"ל שנשא בה את נאום הפתיחה. החליט לעלות לאכסנייתו של החפץ חיים ולשאול בעצתו. נכלות הכל, חסד מתחיל בבית. "צדק משלך, ותן לו" (בבא בתרא פח ע"ב), דלא מקרי צדקה, אלא הנותן משלו (ותוספות קדושין ח ע"ב). אולי באמת אין לו רשות לעשות כסדים על חשבון הבית, "ביתו זו אשתו" (ריש יומא) -

בעל האכסניה של ה"חפץ חיים" הכירו. אמר שה"חפץ חיים" סועד עתה פת שחרית. וכניסו אל הטרקלין, ולאחר הסעודה ישטח מבוקשו. עלה, ועמד מן הצד. ה"חפץ חיים" אמר כהרגלו מזמור "ה' רועי, לא אחסר" (תהלים כג), כפי שפסק ב"משנה ברורה" (סימן קע, א), "שהוא מדברי תורה ותפלה על מזונותיו", וסיים בפסוק: "אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי, ושבתי בבית ה' לארך ימים". פתח ואמר: הפתגם השגור אומר, שהטיפש עושה גם מזהב אשפה, "איזהו שוטה, המאבד מה שנותנים לו" (חגיגה ד ע"א), ואלו הפיקח עושה גם מאשפה זהב -

מעניקים לאדם עושר, זהב. אם פקח הוא, עושה בו צדקה וחסד ותומך תורה, והזהב הופך לאוצר נצח. אם טפש הוא, מרבה בו מעדנים ותפנוקים, ועושהו לאשפה... ומעניקים לאדם אשפה, רחמנא לצלן, נקצבים לו יסורים, ה' ירחם. "העולם הזה, נוה התלאות" (ספר הישר, שער ו). אם פקח הוא, יעבור אותם ב"חיי צער תחיה ובתורה אתה עמל" (אבות פ"ו מ"א), כי "אין לך אדם בלא יסורים, אשרי מי שישיריו באים עליו מן התורה" (בראשית רבה צב, א). וכמו שאמרו (בסנהדרין צט ע"ב) על הפסוק "אדם לעמל יולד (איוב ה, ז), הכל עמלים, אשרי מי שעמלו בתורה, ואז הופך הוא את ה"אשפה" ל"זהב". כי "אנו עמלים, והם עמלים. אנו עמלים ומקבלים שכר [גם עבור העמל], והם עמלים ואינם מקבלים שכר" (ברכות כח ע"ב) -

יש לך אדם - המשיך ה"חפץ חיים" - נגזרו עליו יסורים, עגמות נפש. והוא מכניס אורחים, והם טרחנים, ונרגנים, ויש כפויי טובה, ויש שאינם כה נקיים. והוא סובל. כמה שכר יקבל על כל הבלגה וסבל, ועם זה נפטר הוא בכך מהיסורים שנקצבו לו. ואם בגלל זה סובל הוא מאשתו, ואין לנו מושג איזה סבל זה, שכבר אמרו: "כל ימי עני רעים" (משלי טו, טו) זה הסובל מאשתו (סנהדרין ק ע"ב), "כל רעה, ולא אשה רעה" (שבת יא ע"א) - כמה צרות חוסך הוא, מלבד השכר המעוטר לו!

וזהו שבקש דוד המלך עליו השלום: "אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי". רבונו של עולם, אם נקצבו לי רדיפות, שתהייה רדיפות מצד טוב וחסד שאעשה. "ושבתי בבית ה' לארך ימים", ירבה שכרי בעולם שכולו ארוך (קדושין לט ע"ב), וארויח בגינן. כך יוצרים מ"אשפה" "זהב!" וקיבל תשובה, עוד בטרם פצה פיו לשאול! ושמעתי על כך ספור נפלא בילדותי.

אדם הזדמן לנמל הגדול באודסה, וראה ספינות באות ופורקות מטען, סחורות שהביאו ממדינות הים, וטוענות תבואה וסחורות המיועדות לארצות רחוקות. לפתע צד עינו ספינה, שטוענים אותה באבנים כבדות! פנה לרב החובל שעקב מהרציף אחר הטענה, ותמה באזניו: "תבואה וסחורות, מובן. אבל אבנים, למה? וכי חסרות אבנים בנמל היעד?" ענהו הקברניט: "התשובה פשוטה. אניה ללא משא צפה על פני המים ועולה לאבד את שווי המשקל ולטבוע בסערה. חייבת היא להיות עמוסה במדה מסוימת של סחורה, שתשקיעה במים עד ירכה. כל ספינה יוצאת מכאן טעונת סחורה. לי אין סחורה לקחת, אני יוצא ליבא סחורה ממדינת הים. לכן בדרכי לשם אני טעון אבנים שיכבידו ויציבו..."

ללמדנו שאם אין נוטלים סחורה, טוענים אבני משא!...

הנימוסים שלכם? אמרתי שהקיסר עיף וזקוק למנוחה! לכו הביתה ובואו בעוד שעה!"

הצבור נתן לו לסיים את המשפט, אבל כשנכנס - חזרו כולם לצעקותיהם הקודמות. בפעם השלישית הצטרף אליו קצין בעל דרגה נמוכה ממנו, ורבי הירש שמע אותו לוחש לשר: "הרשה לי לדבר אתם."

כשנתנה הרשות, הרים הקצין את קולו ושאג: "כלבים! האם לא שמעתם את מה שאומרים לכם? אם לא תסתלקו מיד - יירו עליכם וכולכם תמותו!"... עוד בטרם סיים את המשפט, החלה הסתלקות המונית של איכרים, ובתוך זמן קצר התרוקן הציף לגמרי...

הבקשה לנימוסים ולדרך ארץ היתה זרה להם, רק שפה של אימונים ומכות דברה אל ליבם.

זו היתה ה'שפה' שהבין עשו, ואכן, מיד לאחר מכן אמר: "יהי לך אשר לך", והודה ליעקב שהברכות שיכות לו. הוא הבין שיעקב, בזכות לימוד התורה שלו, מביא את הברכה לעולם. עשו הוא מי שזורע את החטים, אך הן צומחות בזכות יעקב, השמש זורחת בזכותו, הגשם יורד בגללו והברכה בעולם כולו מגיעה מכוחו.

ואילו יעקב, אשר נודע לו בליה, שעשו זוכה ל"טפול רציני" של מלאכי השרת, הבין כי כעת, כאשר הבין עשו את הענין, לא נשקפת כל סכנה לחייו, ומשום כך צרף את שני המחנות ובא עם כולם כדי לקדם את פני אחיו.

(ומתוק האור)

ויחץ את העם אשר אתו ואת הבקר והגמלים לשני מחנות (לב, ז)

יעקב אבינו מתכוון לפגישה עם עשיו בדורון, בתפילה ובמלחמה. לקראת המלחמה הצפויה לו הוא מחלק את ילדיו ואת נשיו, ואף את צאנו ורכושו לשני מחנות. מתוך כונה שאם יבוא עשיו על המחנה האחת ויכה בו - יהיה המחנה השני לפליטה.

באר על כך "עבד המלך": "למדה תורה דרך ארץ שלא יהיה אדם נותן את כל ממונו בזוית אחת. ממי אתה לומד זאת? מיעקב אבינו שנאמר: "ויחץ את העם אשר איתו?"

הדרכה מעין זו לשמירת הרכוש מופיעה גם בדברי חז"ל (בבא מציעא מב, א): "לעולם ישליש אדם מעותיו, שליש בקרקע שליש בפרקמטיא ושליש תחת ידו."

יעקב אבינו העניק במעשיו עצה טובה להגנת הרכוש על ידי חלוקתו לשניים, ושמירת כל אחד מן החלקים באופן אחר ובמקום שונה, כך שאם יאבד חלק אחד, יעלם או יגנב - יותר החלק הנוסף.

בהקשר לכך מספר הרב מונק שליט"א בספרו "דרכי נועם" את המעשה הבא, המובא בחז"ל:

סוחר אחד נסע למקום רחוק עם סכום הגון באמתחתו, ולא ידע מה יעשה בו. מחד גיסא, חשש לשאת בחיקו סכום גבוה, ומאידך גיסא חשש להפקידו בידי אדם שלא מכיר.

לבסוף חפר גומה בקרקע והטמין בה את הממון, אולם תוך כדי עבודתו לא הבחין בזוג עיניים חמדניות שעקבו אחריו מהבית הסמוך...

מיד עם לכתו הגיע השכן ושלח ידו ברכוש. כעבור פרק זמן כלשהו שב הסוחר למקום המטמון, והנה - שוד ושבר - הכסף איננו!

הוא הביט כה וכה, והנה הבחין כי בקיר הסמוך קים חור אשר בעדו ניתן לצפות על האיזור כולו, כולל שטח הקרקע בה הוטמן הכסף... מיהר היהודי אל בעל הבית שגר בסמוך ואמר לו:

"ראה אדוני, זה מקרוב באתי להתגורר כאן, ואיני מכיר איש עדיין. ברשותי שני ארנקים, האחד של חמש מאות זהובים, והשני של אלף זהובים. את הארנק של חמש מאות זהובים טמנתי זה מכבר במקום מסתור, ועתה אני מסתפק מה לעשות בארנק השני, האם כדאי להטמינו אצל הארנק הראשון, או שנא עדיף להפקידו בידי אחד מתושבי המקום?"

"הטוב ביותר", יעץ בעל הבית, שכבר ראה בעיני רוחו את אלף זהובים נופלים לידי, "להטמין את הארנק במקום בו הטמנת את הארנק הראשון".

מיד כאשר יצא הסוחר מביתו, התחלחל השכן. הלא בעוד רגע קט יחפור הסוחר במטמון, ויגלה כי רכושו נעלם לו, וודאי לא יטמין את הארנק השני באותו מקום.

רעיון מבריק עלה במוחו...

הוא ניגש והוציא את הארנק המלא עדיין, מיהר לעבר השדה והחזירו אל מקום הטמנתו. הסוחר אשר המתין לכך, ניגש למקום הסתר, נטל את הארנק הראשון שהושב למקומו, ומיהר חזרה לביתו...

(ומתוק האור)

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשיו אחיו (לב, ד)

כתב הרמב"ן "ויש בזה עוד רמז לדורות, כי כל אשר ארע לאבינו עם עשיו אחיו - יארע לנו תמיד עם בני עשיו, וראוי לנו לאחוז בדרכו של צדיק, שנזמין עצמינו לשלושת השברים שהזמין הוא את עצמו, לתפילה, לדורון ולהצלחה בדרך מלחמה, לברוח ולהינצל וכו'.

ובהמשך דברו מביא עוד: ורבותינו ראו עוד בזה עצה, אמרו (ב"ר עח טו) רבי ינאי כד הוה סליק למלכותא הוה מסתכל בהדא פרשתא ולא הוה נסיב עמיה

כדי להשיב על הקושיות הללו, עלינו לעיין בשרשי השנאה העצומה שרחש עשו ליעקב ולהבין את פשרה.

מדוע חשב עשו שהברכות מגיעות לו?

שנאתו של עשו ליעקב נובעת מלקיחת הברכות על ידי יעקב, ועלינו להבין, האם עשו הינו בעל הבנה דלה כל כך שלא הצליח להשיג בשכלו שיעקב הוא איש צדיק, יושב אהלים ועוסק בתורה, ומשום כך מגיעות לו הברכות על פי דין?!

וצריך לומר, שעשו אחז בהשקפה שונה וסבר כי אדרבה, דוקא משום שיעקב לומד תורה ואינו עוסק בישוּבו של עולם - לא מגיעות לו הברכות. שהרי עשו היה אפיקורס והיה אומר (סנהדרין צט ע"ב) "מאי אהנו לן רבנן?" - מה התועלת שיש לנו מלומדי התורה?

הוא החזיק בדעה שיעקב מבזבז את זמנו בישוּבו על התורה ועל העבודה!... כפי שהמשכילים היו נוהגים לקרוא ללומדי התורה: "בענק קוועצ'ערס", כלומר: לוחצי ספסלים. לפיכך, בהתאם להשקפה זו, היתה לקיחת הברכות על ידי יעקב עוול משווע! הוא באמת לא חשב שהברכות מגיעות ליעקב! ומכאן מקורה של השנאה היוקדת כלפי יעקב.

כך חכה עשו ליעקב כדי להנקם ממנו במשך שמונים ושתים שנה.

הכל היה טוב ויפה עד ללייל האחרון לפני המפגש עם יעקב... עשו צעד בראש קבוצה גדולה של ארבע מאות איש לפגוש את יעקב. ואז, רגע לפני המפגש המיוחל שבו סוף סוף "יסגור חשבון" עם אחיו על כל מה שעולל לו, הוא סופג מכות נמרצות מן המלאכים. הוא אינו יודע מי הם. אנשיו מדברים על לבם של המלאכים שיניחו לו. רק לבסוף שאומרים למלאכים שהוא אחיו של יעקב, אמרו המלאכים: "אם כן משלנו אתם", והניחו לעשו.

רגע זה חולל אצל עשו טלטלה בכל תפיסת העולם שלו. עד עתה סבר כי אין ערך ללומדי התורה, "מאי אהני לן רבנן", ומתוך נקודת מוצא זו השתית את חייו: הוא בז לכבודה, הוא סרב לתמוך ביעקב הלומד תורה. והנה עכשיו באו המלאכים והכו על קדקדו: דע לך שבשעה שיעקב לומד תורה, אתה מפסיק לקבל מכות.

באותו רגע לא נדרש עשו 'להאמין' בתורתו של יעקב, אלא ידע זאת באופן ברור ביותר. הוא הבין וראה בעיניו, שכאשר הוא מזכיר את היותו אחיו של יעקב, לומד התורה, הוא מפסיק לקבל מכות.

כאשר פגש מיד לאחר מכן ביעקב הוא שואל: "מי לך כל המחנה הזה אשר פגשת?" - לשם מה היית צריך להקים עלי את כל המלאכים האלה שיכו אותי ויפגעו בי? השיב יעקב: "למצא חן בעיני אדני" - כדי שתזכור ששללמוד התורה שלי יש ערך, ותבין שלא אני חי בזכותך, אלא אתה חי בזכותי! אם עשו יבין זאת, יתפוגג השנאה והטינה שיש בלבו של יעקב ויסלח לו על שנטל ממנו את הברכות.

ה'שפה' שהבין עשו...

הדרך לגרום לעשו לדעת ולהבין את חשיבות התורה, מזכירה את הספור אודות אדם אחד שנעמד מול הפקידה בבנק ובקש למשוך עשרים אלף שקל מן החשבון שלו. הפקידה הקלידה את הנתונים שהכתיב לה, וגלתה שהוא באוברדרפט של מאתיים אלף שקל.

"אינן אפשרות אדוני", אמרה לו.

"אבל אני רוצה".

"אי אפשר".

"אבל אני צריך".

"מה לעשות?"

היא ניסתה להסביר לו שוב ושוב, אבל האיש לא הצליח להבין. תור ארוך החל להשתרך אחריו, והפקידה שהיתה אובדת עצות, קראה לבסוף למנהל הבנק לפתור את הבעה.

המנהל הוציא לפני האיש דפי חשבון, הראה לו את הנתונים, והסביר לו שאין אפשרות למשוך יותר כסף, אבל הוא בשלו - הוא רוצה כסף...

עשרים אנשים כבר עומדים בתור קצרי רוח, ולבסוף נגש אחד מהם, חם מזוג מטבעו, וסטר לו על לחיו. באותו רגע הסתובב האיש והלך.

"אדוני", קרא לו המנהל, "מדוע לא הלכת קודם?"

"כי אתה רק אמרת לי", ענה הלוקח "והוא - הסביר לי..."

בלי מכות עשו לא הצליח להבין, ומכיון שכך, היו זקוקים לכתות המלאכים ש"יסבירו" לו...

מאורע דומה מובא בספר "לב אליהו" מפי רבי הירש ברוידא, חתנו של הסבא מקלם זצ"ל, שספר כי הצאר ניקולאי היה אמור לעבור בתחנת הרכבת בעירו, ואלפי בני אדם התאספו כדי לראות את פניו. רבי הירש, שהיה באותה עת בחור צעיר, הצטרף גם הוא להמון הנלהב. כל הלילה המתינו כולם בקוצר רוח, וכאשר הגיעה רכבת המלך החלו כל האכרים להריע בקולי קולות.

אחד מן השרים שליווה את המלך יצא. הניף את ידו למעלה כדי להשתיקם, וכשהשתררה במקום דממה, אמר להם: "רבותי, שימו לב - המלך עיף ושכב מעט לנוח, בבקשה מכם, אל נא תפריעו אותו ממנוחתו... לכו לבתיכם ושובו לכאן בעוד שעה".

מיד כשסיים הסתובב ונכנס לקרון, והנה, רק נבלעה דמותו בפתח, החלו שוב האיכרים המגושמים לצעוק ולהריע למלך... שוב יצא השר ואמר להם: "היכן

רומאין, חד זמן לא איסתכל בה ונסיב עמיה רומאין, ולא הגיעו לעכו עד שמכר פיסט שלו מפני שהיתה קבלה ביים שזו פרשת גלות כשהיה בא ברומה בחצר מלכי אדום על עסקי הצבור היה מסתכל בפרשה זו ללכת אחרי עצת הזקן החכם, כי ממנו יראו הדורות וכן יעשו, ולא היה מקבל חברת אנשי רומי ללותו שאין מקרבין אלא להנאת עצמן ומפקירין ממונו של אדם: לפיכך מהמעשים אודות הנהגות שנלמדו ע"י גדולי הדורות מפרשה זו (עיי"ש) שמביא עוד כמה עובדות, והבאנו כאן אחד מהם): הנצי"ב מוולוז'ין זצ"ל הגיע פעם הביתה, ורבי חיים מבריסק זצ"ל, נכדו, שלימים גם שימש כראש ישיבה בוולוז'ין. הבחין שפניו שך סבו עגומות. שאל אותו: "זיידע, מה קרה?" סיפר הנצי"ב: "רוצים לסגור את המקוה. אמנם זו לא פעם ראשונה שזוממים לעשות זאת, אלא שבפעמים הקודמות נתנו שוחד למושל והכל היה בסדר, אבל עתה הגיע מושל חדש והוא לא מוכן לקחת כסף, א בראך!" אמר לו רבי חיים: "תן לי את הכסף, אני כבר אכניס לו את זה." "לא תוכל", אמר הנצי"ב, "ניסיתי והוא לא לוקח", אבל רבי חיים בשלו: "אני אצליח לשחד את המושל לבטל את הגזירה!" אחרי שכנעו הסכים הנצי"ב ונתן לרבי חיים את הכסף. רבי חיים זצ"ל היה חכימא דיהודאי. המעשה התרחש בתקופת הקיץ. הלך רבי חיים לארון בו מאוכסנים בגדי החורף, הוציא את הקוטשמע (כובע הפרוה) הגדול והרחב, ואת המגפיים, לבש הכל וכן הלך לבית המושל. דפק בדלת. הממונה פותח את הדלת ורואה לפניו בריה משונה, עם קוטשמע ומגפיים באמצע הקיץ... "כן, מה אתה רוצה?" "אני נכד של הרב, הוא שלח אותי בשליחות חשובה אל המושל". "המתן רגע". נגש הממונה אל המושל ואמר: "יש כאן אברך הטוען שהוא נכד של הרב, והרב שלח אותו". "בסדר, שיכנס". כשנכנס, הביט בו המושל בתדהמה. "רגע אחד", אמר, "לפני שאתה מדבר ברצוני להבין משהו. בחוץ חם ואתה לבוש בגדי חורף כבדים, מדוע?" "אני אסביר לך", אמר רבי חיים, "אמי הגיעה אלי בחלום ואמרה שהיום ירד שלג והיה כפור, כמו בשיא החורף הרוסי. אינני מחפש לעצמי צרות, לא רציתי להצטנן ולכן התלבשתי כראוי למזג אויר סוער שכזה, להיות בטוח שהכל יהיה בסדר..." המושל פרץ בצחוק. "אמאי שלך הגיעה בחלום... תגיד לי, אתה באמת מאמין בחלומות?" "כן, אדוני המושל. אל לך לצחוק מהחלומות של אמא שלי. זו לא פעם ראשונה שהיא אומרת דברים והם מתקיימים, ואם היא אומרת שיהיה שלג – אני מאמין לה שיהיה שלג!" - "אה, יהיה שלג?" "כן, ואני מוכן להתערב על כך", אמר רבי חיים. "על כמה?" "על כך וכך", וכאן נקט רבי חיים בסכום גבוה – הסכום שהוקצב לדמי השוחד לביטול גזרת המקוה. "טוב, בסדר", הסכים המושל, "בא ונראה עד הלילה מה יהיה". כמובן שעד הלילה לא ארע מאומה. לא שלג, לא גשם ולא כפור. בלילה הגיע רבי חיים עם הכסף לבית המושל. "אתה רואה?" סטט בו המושל, "אמרת לי לא יהיה שלג!" אמר לו רבי חיים: "מה אני יכול לעשות שהחלום של אמא שלי לא התקיים. הפסדתי בהתערבות, הא לך הכסף?". אולם לפני שיצא מהחדר, לחש לכיוון המושל: "אבל בעניין המקוה – יהיה בסדר, הלא כן?" "כן כן, המקוה יהיה בסדר" אמר המושל, וכך הוסרה הגזירה שריחפה מעל ראשם של יהודי המקום. **ראובן** **ויחן את פני העיר (לג, יח)** **המדרש אומר** - דבר אחר, ויחן את פני העיר, נכנס בערב שבת עם דמדומי חמה מבעוד יום, וקבע תחומין מבעוד יום. הדא אמרת ששמר יעקב את השבת קדם שנתן. **שאלת השאלה** - מדוע יעקב היה הראשון שקבע תחומי שבת, ולא אברהם או יצחק? אברהם אבינו גם שמר שבת, גמרא מפורשת {מסכת יומא כח, ב} - אמר רב קיים אברהם אבינו כל התורה כולה שנאמר {בראשית כו-ה} עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' א"ל רב שימי בר חייה לרב ואימא שבע מצות הא איכא נמי מילה ואימא שבע מצות ומילה א"ל א"כ מצותי ותורתך למה לי אמר רב ואימא רב אשי קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין שנאמר תורתך אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה. **שאלת השאלה** - אם אברהם אבינו תיקן אפילו עירובי תבשילין, אז למה כשמדברים על שבת מזכירים רק את יעקב אבינו? ולא רק זה, אלא שבמחנה של שבת אנחנו אומרים - **אברהם יגל, יצחק ירן...** ולמי יש את השבת???

אברהם אבינו לקח על עצמו תפקיד, להפיץ את דבר ה' בעולם, שכמה שיותר אנשים ידעו מי הוא הקב"ה.

אומר הרמב"ן, שהוא אסף מסביבו אלפים ורובבות של גרים. גייר אותם, הפיץ את דבר ה', פתח מסעדות והביא את כולם לאכל בחינם, וכך הוא גייר אלפי גרים!

יעקב אבינו לא גייר גרים. יעקב אבינו שמיטתו שלמה, יש לו י"ב ילדים, עליהם הוא מקים את עם ישראל.

אמר יעקב - "היות ואני מקים את עם ישראל, לא רוצה מבחוץ אף אחד. לא רוצה יותר אנשים. מה שיש - יש".

אומר המשך חכמה - יעקב תיקן תחומי שבת - עושים עיגול, נכנסים פנימה, אף אחד לא יוצא ולא נכנס.

אברהם אבינו תיקן, עירובי תבשילין. עירובי תבשילין מאפשר לך לבשל, להביא עוד ועוד אנשים לבית ה'.

בוא ותראה, עשרים שנה שוהה יעקב אבינו בבית לבן. חמו עובד לתרפים ואפילו פעם אחת הוא לא מציע לו לבוא לסמינר של ערכים, שום דבר! ©

ולמה זה?

כי יעקב אבינו לא רצה להוסיף לעם ישראל אף אחד, חוץ ממנו וממשפחתו! זה היסוד של יעקב אבינו, שתיקן את העניין של תחומים.

אם ככה, אנחנו עכשיו יכולים להבין יסוד נפלא:

יעקב אבינו שולח לעשו שליחים ומוסר לו מסר - דע לך, עם לבן גרתי, ותר"ג מצוות שמרתי. נשארתי אותו דבר, בדיוק כמו שיצאתי ממקומי.

מה הסוד של זה? כיצד הצליח יעקב אבינו להישאר בצורה הזאת?

חז"ל מגלים לנו איך:

לב, כה ויותר יעקב לבדו. יעקב אבינו נישאר לבד, הוא לא רצה להכיר אף אחד מתושבי חרן!

כותב החתם סופר - כשראה יעקב היכן בניו של לבן נמצאים עם הצאן, הוא תפס מרחק של שלושה ימים. אפילו הצבע של צאן יעקב, היה שונה מצבע צאנו של לבן. לא רצה איתם שום קשר!

אומרים רבותינו - בוא ותראה, לבן תפס את השיטה איך הצליח יעקב אבינו לבודד את עצמו - שלא שינה לבושו, שלא שינה מלבושו ושלא שינה לשונו.

הולך לבן ברגע האחרון, לפני שהוא ניפרד מיעקב, ונותן לו שתי מילים יחידות בתורה בארמית.

הם מקימים גל של אבנים, ולבן הרשע קורא לזה "יגר שהדוּתא".

אומר לו יעקב - סליחה, אל תכניס לי כאן מילים בארמית! אני עשרים שנה פה, יש לי ילדים קטנים פה, אל תכניס להם דיבור של אומות העולם!

אצלנו בעברית אומרים - 'שלוס', אל תגיד לי 'ביי'!

יש לנו שפה, אנחנו מדברים בלשון הקודש!

אומרת התורה {לא, מז} ויעקב קרא לו גלעד.

אומר הספורנו - ויעקב קרא לו גלעד. שלא שנה את לשונו.

באים רבותינו ואומרים - הסוד של עם ישראל, הוא בכך שהוא נותר לבדו. אומר בלעם בלבק - אי אפשר לקלל את האומה הזאת, לא יעזור לך!

"למה???"

במדבר כג, ט {הן-עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב.

אומר המדרש {שמות רבה, פרשה טו, אות ז} - {במדבר כג, ט}: הן עם לבדד ישכן, מהו הן, כל האותיות מזדוגין חוץ משתי אותיות הללו, כיצד א"ט א+ט

הרי י, ב"ח הרי י, ג"ז הרי י, ד"ו הרי י, נמצא ה לעצמה. וכן האות ה' אין לה זוג י"צ י"ז הרי ק, כ"פ הרי ק, ל"ע הרי ק, מ"ס הרי ק, נמצא נ'

לעצמה, אמר הקדוש ברוך הוא כשם ששני אותיות הללו אינן יכולין להזדוג עם כל האותיות אלא לעצמן, כך ישראל אינן יכולין להדבק עם כל העובדי כוכבים

ומזלות הקדמונים אלא לעצמן מפרשים, שאפלו שונא גוזר עליהם לחלל השבת ולבטל את המילה או לעבד עבודת כוכבים, הן נהרגים ואין מתערבים בהם, שנאמר {במדבר כג, ט}: הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב.

זה הסוד של עם ישראל, אין לו שום חיבור עם אומות העולם!

באים רבותינו ואומרים את היסוד - ראה עשו שסוד ההצלחה של יעקב אבינו, הוא עצם הישארותו לבד. הוא שוהה בבית לבן, לא משנה את לשונו, לא משנה את שמו, הכל נישאר אותו דבר.

מה עשה שרו של עשו???

לב, כה ויותר יעקב לבדו. "אני מבין את סוד ההצלחה שלך, רצית להישאר לבד?!" - ויאבק איש עמו עד עלות השחר.

רצה שרו של עשו לקעקע את היסוד, שיעקב אבינו לא מסכים להתחבר עם אומות העולם. כאן הוא ניכנס למאבק. זה היה סוד המאבק עם שרו של עשו

- "איך יכל להיות, שאתה תצליח להתנתק מאומות העולם, ולהיות לבד?!"

אומר עשו ליעקב אבינו - בוא נלך ביחד - {לב, יב} ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך.

אמר לו יעקב - עשרים שנה אני בורח מחיבור לאנשים כמוך. לך קדימה, אני עוד אפגש איתך ... אחרי שיבוא המשיח ©

היסוד שלנו להחזיק מעמד, כמו שנאמר {לב, יד} יעבר נא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי אני לבד, לא מעורב איתך ביחד.

זה היסוד שמגלה לנו הרמב"ן, כיצד אנחנו יכולים לעבור את הגלות הקשה שבה אנו נמצאים.

לב, כה ויאבק איש עמו עד עלות השחר.

אומר רש"י - ויאבק איש. לשון אבק, ולשון ויחבק...

לאומות העולם יש שתי דרכים לנסות ולהיאבק כנגדנו - או בלשון מאבק, שהם נאבקים בעם ישראל, או בלשון של "ויחבק".

אומרים חז"ל יסוד נפלא:

דע לך, שבכל עת ובכל שעה שניסו אומות העולם לבוא על ישראל בגזירת קשות, לא עלה בידם.

היוונים ניסו לבטל חודש, שבת, ומילה. יצאו להילחם נגד עם ישראל מלחמת חורמה ולא עזר להם. עם ישראל נילחם בכל מצב ומצב. אבל כאשר באו

והיבירו אותם לשלטון, 'חיממו אותם' - 'בואו, תהיו חלק בלתי נפרד מאיתנו', קיברו אותם, באותו רגע, כולם השילו מעליהם את הבגדים שלהם.

אומרים רבותינו - זה מה שנאמר בפסוק - {לב, כה} ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר. מה הוא עשה?!

כזו וירא כי לא יכל לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו. הוא נישאר בחיים, אבל נישאר קצת צולע.

מתי עם ישראל נהיה במצב קשה?! **לב** ויזרח לו השמש ...

כאשר נותנים לעם ישראל קירבה ... "בואו, תהיו כמונו ... " אז יש את המצב של "והוא צלע על ירכו" - יש מצב של צלעה נפשית לנצח!

מביא החתם סופר משל למה הדבר דומה:

פעם אחת התנוכחו ביניהם השמש והרוח, כאשר הם ראו אדם אחד שהולך עם מעיל דובון.

אמרה הרוח לשמש - בואי נעשה תחרות. אני בשתי דקות מורידה לו את המעיל!

הרוח הגבירה את עוצמתה, פתאום הבן-אדם הרגיש סערה, ומהר סגר את הכפתורים במעיל.

הגבירה הרוח עוד יותר את עוצמתה, ראה הבן-אדם שנעשה יותר קר, מהר קשר את הכובע לראש וניצמד לעץ ... ולא הצליחה הרוח להוריד לו את המעיל.

אמרה הרוח לשמש - בואי ונראה איך את תוריד לי את המעיל.

הוציאה השמש את קרניה החמימות. התחילה הטמפרטורה לעלות לאט לאט ... הבחור התחיל לטפטף והוריד את המעיל...

אמרה השמש לרוח - את רואה?! לא צריך שום רוח סערה... קצת חמסין והכל יורד ©

אמר החתם סופר - כשבאו גזירות וסערות על עם ישראל לאורך התקופות, עם ישראל עמד איתן! לא רק שהוא עמד איתן, אלא התכרבל בתוך עצמו.

הוא התאסף בתוך בתי כנסיות ובתי מדרשות, עמד בכל הקשיים שהיו! אבל כשבאו וחיממו אותו "בוא ותהיה חלק מאיתנו", ברגע אחד הוא פשט

מעצמו את כל הבגדים, ברגע אחד הוא פשט מעצמו את כל הסימנים - שינה את שמו, שינה את לשונו, שינה את הכל!

ממה?! מחמימות!

נאמר בפסוק - {לב} ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנאל והוא צלע על ירכו - כשמחממים את עם ישראל, נותנים להם קירבה לאומות העולם, זה מאפשר להם לחלוץ את כל מסורת אבותם!

פרשת וישלח, טומנת בחובה את היסוד הנפלא, של הבדלות מאומות העולם. את היסוד כיצד לעבור את תקופת הגלות הקשה.

אומר המדרש {בראשית רבה, פרשה עז, א} - ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו {בראשית לב, כה}. רבי ברכיה בשם רבי סימון אמר אין כאל, ומי כאל, ישרון, ישראל סבא, מה הקדוש ברוך הוא כתוב בו {ישעיה ב, ז}: ונשגב ה' לבדו,

אף יעקב ויותר יעקב לבדו.

היסוד של 'להישאר לבד' ולא להדבק בתרבות אומות העולם, מאפשר לנו להתקיים בגלות, עד שנגיע למצב של "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא", עד ביאת משיח צדקנו במהרה.

באים רבותינו ואומרים לנו יסוד - כאשר נכנס יעקב אבינו לארץ ישראל, הדבר הראשון שהוא עושה, זה ללכת ולקבוע תחום שבת, כדי ללמד את ילדיו, שבכדי לשרוד בגלות בין אומות העולם ולנצח, עם ישראל צריך לתחום עצמו, מבלי להידבק באומות העולם.

יעקב אבינו מעביר כאן מסר בשכם. הוא מראה לילדים שלו שהוא קונה חלקת שדה ותוחם אותה, כדי שילמדו לא להתחבר עם תושבי המקום!

הוא מקים שווקים, הוא עושה מה שצריך, אבל הכל בתחום. הוא לא עובר לצד השני!

באים רבותינו, ואומרים את היסוד - לאחר שיעקב אבינו קבע את התחומים, וקבע את היסוד של {במדבר כג, ט} הן-עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב, הוא זכה לנחלה בלי מיצרים, משום שתחם את עצמו.

אומרים חז"ל {ויקרא רבה, פרשה לב, אות ה} - רב הונא אמר בשם בר קפרא בשביל ארבעה דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שנו את שמם ואת לשונם ולא אמרו לשון הרע, ולא נמצא ביניהם אחד מהן פרוץ בערוה.

מגיע יוסף למצרים. בתחילה הוא נלקח לבית פוטיפר. לאחר מכן שמים אותו בכלא. הוא לא מבין את שפת המקום.

כאשר הוא מתמנה למשנה למלך, קורא לו פרעה "צפנת פענח", מנסה לשנות לו את שמו.

"למה לקרוא לך יוסף?? בוא תקרא לעצמך 'ג'ו', זה שם הרבה יותר תרבותי", אבל יוסף לא מוכן לשנות את שמו .

כשבאים האחים ליוסף, הם לא מזהים אותו. מה אמר להם יוסף???

מה, יב' כי פי המדבר אליכם ...

אומר רש"י - כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש . "לא שכחתי את לשוני!" אדם נמצא בני-יורק 30 שנה. אחרי 30 שנה אתה פוגש אותו, הוא רוצה להגיד לך משהו בעברית "רגע, איך אומרים את זה בעברית?!" . הוא לא זוכר בכלל!!!

אומר יוסף - אין דבר כזה. אני מדבר אליכם בלשון הקודש - "כי פי המדבר אליכם" . אני לא משנה שום דבר, ממה שקיבלתי בבית אבותי.

שכם היה המקום, שבו תחם יעקב את עם ישראל, ללמד אותם את ההבדלות מאומות העולם!

אני רוצה לומר עוד יסוד אחד, ולהוסיף לזה עוד קטע שמובא בספרו של ר' אהרון ולקין :

האמת היא, שמי שגר היום ברחובות בני-ברק, לא חושב שהוא נמצא בבני-ברק.

תסתכלו שמות של חנויות, נראה לך שאתה נמצא בתוך ניו-יורק. כל השמות של החנויות באנגלית. אין לך מילה אחת בלשון הקודש! כל המילים, הכל זה תרבות של חו"ל, ואני לא מדבר על השפה!

אנשים השתגעו היום. כל השפה, כל התרבות היום, הכל של אמריקה. ולא לדבר על האוכל!

עד כדי כך, שזיכה אותנו הקב"ה, שהסינים עושים לנו אוכל, והתאילנדים עושים לנו אוכל ... עד שאם אדם יגיע לעולם הבא, ישאלו אותו - "אכלת אוכל תאילנדי?"

"לא."

"אז תחזור בחזרה!" ☺

כל התרבות שלנו נעשתה תרבות של חו"ל! כל זה, זה עצת היצר הרע!

ויותר יעקב לבדו - כשהוא רואה שאתה לבד, כשאתה מתבודד עם עצמך, הוא בא להיאבק איתך! הוא מנסה להכניס אותך לתרבות העמים, זה סוד הניצחון שלו!

אומר ר' אהרון וולקין - יושבים בליל הסדר, כותב האר"י הקדוש, בשעה שאתה אומר "והיא שעמדה", תעמוד במקום, תגביה את הגביע ותכסה את המצות. "והיא שעמדה... אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו... והקב"ה מצילנו מידם..."

שואל הרב ולקין שאלה עצומה - למה צריך לכסות את המצות? מה אכפת לך שהם יהיו מגולים? ולמה להגביה את הכוס?

כתוב בהלכה - יכסה את המצות ויגביה את הכוס, ויאמר "והיא שעמדה".

אומר הרב וולקין - יושבים בלילה הזה, כל המשפחה, הסבא עם הן, הסבא עם הנכד, הסבא עם הנין, יושבים ליד שולחן אחד. 50-60 איש ב"ה, נותנים שבח והודאה לקב"ה, שהוציא אותנו ממצרים.

אתה רוצה לדעת איך ניצלנו? איך אנחנו כאן, אחרי אלפי שנים? ברוך ה' ישיבות, הוגי תורה, איך ניצלנו???

אומרת הגמרא (מסכת שבת יז, ב) - גזרו על פתן פת עכו"ם אסורה ושמן משום יינן ועל יינן משום בנותיהן.

אתה רוצה לדעת איך אתה שורד?? "והיא שעמדה" - כיסינו את הפת, לא השתמשנו בפת של עכו"ם. גם את היין שמרנו, שלא נשתה ביחד עם אומות העולם. "והיא" - זה הדבר שהציל אותנו!

"שבכל דור ודור, עומדים עלינו לכלותינו... והקב"ה מצילנו מידם". למה???

כיון שאנחנו נזחרים, שלא להידבק באומות העולם!

אומר הקב"ה - אם אתם מבדילים את עצמכם, אני שומר עליכם. אבל אם אתם מתערבבים איתם... **(תהלים קז) ויתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם** - אז אדאג להביא את השנאה של אומות העולם עליכם! אני אדאג שהם ישנאו אתכם, וככה אני אציל אתכם, שלא תתערבבו בגוים!

אספר לכם סיפור, ששמעתי מהגאון ר' ראובן קרלנשטיין. משל נפלא על הנושא הזה:

פעם אחת היתה נערה כשרה, יראת שמים. יום אחד היא באה לאבא שלה:

"אבא, אני רוצה להתחתן עם בחור מהשכונה"

"מי???"

"דוד, מהבלוק השלישי"

"איזה דוד?! ההוא עם הווספה?!"

"כן!!!"

"אוי ויי..."

לדוד הזה, יש בערך 30 הרשעות קודמות. ישב ויצא, ונכנס ויצא... אין מרוב שהוא לא טיפס עליו, וכל פעם הוא מספר, שהוא הולך לשלח את הקן, ומתברר שאין שם יונים, אלא זקנים. ☺☺☺

בקיצור, ה' ירחם מהדוד הזה. כל השכונה רועדת ממנו, והיא לא פחות ולא יותר, רוצה להתחתן איתו.

"תגידי לי את נורמלית?? בואי נמצא לך שידוך טוב"

הפסדתי פעמיים. שכן נאלצתי להחסיר מלמודי, ומחמת כך הדברים לא נחקקו במוחי!"

לאור זאת הוסיף ה"חפץ חיים" ובאר את דברי הגמרא (גיטין מז ע"א) המספרת, שכאשר האמורא הגדול ריש לקיש נפטר מן העולם, הוא לא הותיר אחריו כל רכוש מלבד "קבא דמוריקא" – קב של תבלין המכונה כורכום. ריש לקיש הצטער גם על הקב שהותיר, וקרא על עצמו את הפסוק (תהלים מט, יא) "ועזבו לאחרי חילם". נשאלת השאלה: האם ריש לקיש הצטער על שהשאיר ירושה לבניו? ודאי שלא. ריש לקיש הצטער על זמן העבודה שהשקיע בכדי שיוכל לרכוש את הקב הזה, מפני שלבסוף הוברר שלא היה לו בו כל צורך, ונמצא שאותו זמן הלך לבטלה. ועל כך אמר ריש לקיש: "ועזבו לאחרי חילם".

אומר הרב כהנמן: מדוע ממונם של הצדיקים חביב עליהם יותר מגופם? משום שעל הגוף הם לא עמלו וטרחו, שהרי הוא מתנת שמים, עך בממון הם השקיעו טרחה וזמן יקר בכדי ליצר את הכלי שימש אותם בעולם. ועל כן הם חשים אחריות כפולה ומכופלת לגבי רכושם.

ליעקב אבינו לא היו כלים מיותרים, ואם יפסיד את הכלים שנשארו מעבר לנהר, הוא יאלץ לעמול שוב בכדי לרכוש כלים דומים, ועל ידי כך יגרם לו הפסד זמן יקר, שהרי באותו זמן ניתן לרכוש קניני נצח על ידי תורה ומצוות ועבודת הבורא. מחמת זה, הצדיקים מחבבים את ממונם עד כדי כך שהם מוכנים להכניס את עצמם לספק סכנה.

בספרים הקדושים מובא על כך משל. כאשר אדם נמצא בביתו, הוא לא מדקדק על בגדיו שלא יטנפו או יקרעו, משום שיש לו בגדים להחלפה, אך כאשר הוא יוצא לדרך רחוקה, הוא מקפיד על בגדיו ביותר, משום שיש לו לכל היותר עוד מערכת נוספת של ביגוד, ואין ביכולתו לבזבז זמן על רכישת בגדים אחרים.

גם הצדיק נוהג בחכמה, והאופציה של קניית כלים אחרים לא קיימת כלל לדידו, משום שהוא למתכון לבזבז את זמנו היקר על כך. כאשר יעקב מסתכל על רכושו הוא לא רואה בו רכוש גרידא, אלא דבר שהקדיש בעבורו את חי הנפש שלו, את הזמן היקר מפז, על מנת שישמשו בעולם הזה.

כשמתרגלים לחשוב כך, כבר לא כלך כך קל להוציא כסף מהכיס ולזרוק אותו על דברים שלא יועילו ולא יצילו, הן מצד דברי בעל ה"ערוגות הבשם" על כל המצוות והנסיגות שאדם עבר עד שהשגי את כספו, והן מצד דברי בעל ה"חפץ חיים" על הזמן היקר שהושקע בכך.

הגמרא (פסחים קיד ע"א) אומרת: "אכל בצל ושב בצל". אם אדם מרגיל את עצמו לאכול בצל ולחיות חיים צנועים, הוא לא יאלץ לגלגל כספים ולהתחבא מפני בעלי חובותיו, וכפי שבאר הרשב"ם: "ותשב בצל ביתך ואל תצטרך למכור ביתך".

הממון ניתן מאת ה'

הבאור השלישי מובא בספרים הקדושים בשם רבי חיים ויטאל זצ"ל, המביאו מרבו רבינו האר"י ז"ל, והוא יובן על פי משל.

מעשה באדם עני ואביון שהשתדל בכל יכלתו לקיים מצוות, אך לא היה ברשותו כלי שלם ללא חורים וסדקים, הראוי לקיים בו מצות נטילת ידיים.

באחד הימים חלם העני שהקב"ה ראה בצער ובעניו, ונתן לו במתנה ספר ונטלה לנטילת ידיים. כאשר התעורר בבוקר, גילה לתדהמתו שליד מטתו מונחים ספל ונטלה חדשים. העני שמח מאד, הוא קבל כלים מהקב"ה בכבודו ובעצמו!

לאחר זמן שפר מזלו של העני והוא עלה לגדולה, וברוך ה' התמלא ביתו ברהיטים כאחד מעשירי תבל. והנה ביום מן הימים עבר אותו עשירי לבית חדש, והזמין פועלים שיעבירו את כל חפציו מביתו הקודם. כאשר נכנס העשירי לביתו החדש, הוא פנה בתחלה לבדוק שהספל והנטלה לא אבדו.

"מדוע אתה מיחס חשיבות כה רבה לספל ולנטלה? הלא אחד מעשירי תבל הנך?!" שאלו בני ביתו.

השיב העשירי: "הלא תבינו, חשיבותם של הספל והנטלה בעיני אינה ממונית, אלא מחמת שקבלתי אותם מן השמים, ועל כן הם חביבים עלי יותר מכל רכושי!"

אומר רבנו האר"י ז"ל: עלינו לדעת שאיננו יכולים להשיג מעצמנו דבר, ואת כל רכושנו קבלנו מאת הקב"ה בכבודו ועצמו. בכל חפץ שמגיע לאדם ישנם ניצוצות קדושה, ובמעשיו הטובים הוא מעלה ומתקן אותם. כאשר אדם חובש מגבעת לכבוד התפלה, הוא מקיים בכך "עוטר ישראל בתפארה", וכאשר הוא מכבד את השבת בבגדים נקיים ונאים, הוא משתמש בהם לעבודת ה'. כל מה שיש לאדם נתן לו מהקב"ה בכדי שיעבוד אותו בו, ועל כן נתקנו ברכות על כך, כגון "שעשה לי כל צרכי" על הנעלים, או "מלביש ערומים" על הבגדים, וכן הלאה. זהו המבט הנכון שבו יש להסתכל על רכושנו.

רבי הירש הונשטיין זצ"ל שמש בתחלה כרב בעירות לבוב ולמברג שבגליציה, ולאחר מכן עלה על כס הרבנות בבריסק שבליטא.

בשבת הראשונה שלאחר מנוי כרבה של בריס, ערך הרב קדוש גדול בביתו, וכל בני העיר נקבצו ובאו אל הבית. אחד מהנוכחים היה חסר דרך ארץ, וכאשר ראה שכוסיות המנוחות על השולחן קטנות, הכריז בקול רם, כך שהרבנית תשמע: "את הכוסות האלה היה צריך להשאיר בגליציה!"

פרשת השבוע של אותה שבת היתה פרשת וישלח. כאשר שמע הרב את ההערה המחוצפת, הגיב על אתר ואמר: "אנו רואים בפרשה שיעקב אבינו חזר על פכים קטנים, ומפורסמת השאלה מדוע הוא עשה זאת?"

אלא, שכאשר המלאכים שבו ואמרו ליעקב שעשו בא לקראתו וארבע מאות איש עמו, החל יעקב להכין שתיה בעבורם, אך הוא ידע שהכמות הגדולה ביותר לא תספיק למחנה העצום הזה, והוא עלול להותר ללא שתיה כלל, לפיכך הכין לעצמו מראש כוסיות קטנות עם שתיה, בכדי שישאר לו מה לשתות גם לאחר שעשו ואנשיו ישתו לרויה...".

רבנו בחיי מבאר על דרך הפשט, שהפכים שעליהם חזר יעקב היו בקבוקי תנוקות, ויעקב שקל בדעתו שאמנם מעבר הנהר בלילה ביחידות כרוך בפקוח נפש, אך מאידך גם ויתור על הבקבוקים עלול לגרום לספק פקוח נפש, שהרי אין אפשרות להאכיל את התינוקות בלעדיהם, ועל כן הכריע בעד מעבר הנהר.

אמנם כפי שנכתב לעיל, על שאלה זו ישנם ששה תרוצים מרובותינו בעלי המוסר וגדולי החסידות.

ממון על טהרת הקדש

הבאור הראשון מובא בספר "ערוגות הבשם" מרבה של חוסט.

אדם כשר וירא שמים צריך לותר ותורים רבים ולעשות מצוות רבות בכדי להרויח את לחמו. כאשר הוא קם בבוקר, הוא אינו רשאי לפתוח מיד את חנותו, אלא עליו להתפלל בתחלה, וכך בכל התפלות – החנות סגורה על מנעול ובריה עד לסיום התפלה. כמו כן, כאשר מגיעים שבתות וחגים, עליו לסגור את העסק ולהסיח את דעתו ממנו.

בנוסף, בעת המסחר עצמו חלים עליו חיובים רבים. אסור לרמות, על המשקולות להיות מדויקות בתכלית הדיוק, וגם כאשר הוא פוגש גויים במהלך מסחרו, עליו להמשיך ולשמור על קלה כבחמורה, ולהשגיח על כשרות המאכלים והמשקאות. במהלך נסיעותיו הוא אינו יכול להתאכסן בכל מלון, ועליו לתור אחר מקום כשר אף אם רמת הארוח שלו פחותה. וכך מוסיף בעל "ערוגות הבשם" ומונה עוד נסיונות שהיו נחלתם של בני אותו דור.

גם בדורנו יש צורך בויתורים רבים בכדי שהעסק יהיה על טהרת הקדש. יש צורך לדקדק על כשרות המכשירים הדיגיטליים המלוים אותנו בעסקים, על אף שלעתים האינטרנט המסונן מאט את המהירות ומקשה על התקשורת בין עסקים ואנשים.

מאחר ופרנסה בדרך כשרה כרוכה בעמידה בנסיגות רבים, יש צורך לייקר ולחבב את הממון הכשר שהגיע בעקבות כך. אין זה ענין של רכושנות שרחוקה מהיהודי המאמין כרחוק מזרח ממערב, אלא שהממון מתקדש ומתעלה לאחר שעמדנו בכל הנסיגות שהיו בדרכנו להשיגו.

לפי זה מובן, שממונם של הצדיקים הגדולים, שהגיע אליהם ביושר, חביב עליהם יותר מגופם, כיון שאין הם מחשיבים את הממון גרידא, אלא את המצוות והנסיגות שנלוו אליו. יעקב אבינו נזכר ששכח פכים קטנים, והוא מתמלא אליהם ערגה וחבה. כדי להשיג אותם, היה עליו לסבול בבית לבן מחורב ביום וקרח בלילה, להיות נאמן ולא לשלוח יד בממון שאינו שלו.

חשיבותו מחמת הזמן שהשקיע בו

הבאור השני הוא מרבי יוסף שלמה כהנמן, הרב מפוניבז' זצ"ל, על פי יסודות אותו ראה אצל ה"חפץ חיים" זצ"ל.

כאשר הרב כהנמן למד בכולל בראדין, הוא ראה שה"חפץ חיים" מביא בספרו "משנה ברורה" דברים מספר נדיר. חשב הרב כהנמן לעצמו, שאם ה"חפץ חיים" מביא את הדברים, ודאי שהספר מצוי ברשותו, ומחמת שחפץ לראות את הדברים בתוך הספר, עלה ביחד עם חבר אל ביתו של ה"חפץ חיים" ובקש לשאול את הספר.

"הספר אינו ברשותי", השיב ה"חפץ חיים". כאשר נזקקתי לעיין בו, שאלתי אותו מהספרייה".

לנוכח תמיהתם של הרב כהנמן וחברו, הוסיף ה"חפץ חיים" ואמר יסוד גדול: "דעו שגם על הספרים שברשותי אני מצר! הלא כדי לרכוש ספר יש לשלם, והדרך להשיג את הממון היא על ידי הקדשת זמן לעבודה". כידוע, ה"חפץ חיים" היה מתפרנס ממכולת שהיתה ברשותו. "את הזמן הזה ניתן היה להקדיש ללימוד, כשבסופו אף היו הדברים נחקקים במוחי ולא הייתי נאלץ לרכוש ספרים. כשהקדשתי זמן לעבודה לצורך רכישת ספרים –

"מדוע יצא רבנו מן החדר?" התפלא העשיר, "הלא בתוך זמן קצר הייתי אמור לשוב".

"אני חושש להשאיר לבדי לידי הכספת הפתוחה", השיב רבי ישראל. יראת החטא של רבי ישראל היתה כה גדולה, עד שהוא ברח מהנסיון כבורח מן האש.

על פי זה באר רבי ישראל, שיעקב אבינו חזר מחמת הפכים הקטנים ששכח, משום שידע שאם הם יחסרו לו, תפגם השמירה שלו מפני איסור גזל, ואם הוא יראה בידיי של אדם אחר פך קטן הדומה לפך ששכח, הוא עלול שלא לעמוד בנסיון ולגזול את הפך הנצרך לו.

ניתן לראות שאנשים משאירים בבתי הכנסת את הטלית והתפילין שלהם, שבעבורם שלמו טבין ותקילין, ולא מיחסים להם את החשיבות והשמירה הנאותה. הלא הם עלולים להאבד או חלילה להגנב על ידי אינשי דלא מעלי, ואז מה יעשה האדם? הלא עד שירכוש טלית ותפילין חדשים, הוא יאלץ לשאול מאחרים, ובאחד מהימים הוא לא יחזיר את הטלית והתפילין שנתנו לו במקומם, וביום אחר הוא יכשל בעניינים של 'שואל שלא מדעת' וישתמש בהם שלא מדעת הבעלים. ומי גרם לו להגיע למצב ביש זה? הוא עצמו, כשלא שמר על חפציו כנדרש!

כאשר אדם שומר על חפציו כראוי, הדבר מקנה לו הגנה ושמירה מעוון הגזל.

החשיבות הנצרכת לקיום "בכל מאדך"

הבאור השישי הוא של רבי מאיר שמחה הכהן מדיינסק זצ"ל, והוא מופיע בפרושו "משך חכמה" על פרשת ואתחנן.

על הפסוק (דברים ו, ה) "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", מפרש רבנו בחיי: "בכל לבבך ובכל נפשך ובל מאדך – כנגד אברהם יצחק ויעקב. 'בכל לבבך' – כנגד אברהם שאהב את הקדוש ברוך הוא בכל לבבו והמשיך הלבבות לאמונתו. 'ובכל נפשך' – כנגד יצחק שמסר נפשו על גבי המזבח, 'ובכל מאדך' – כנגד יעקב שהפריש מעשר מכל ממונו, ואפילו מבניו".

אומר רבי מאיר שמחה: יעקב איבנו, הרגל השלישית במרכבה, הולך לקיים "בכל מאדך" על ידי רכוש. כיצד? עלי ידי הנדר "וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך" (בראשית כח, כב). אך בכדי שיקיים מצוה זו בשלמות, עליו ללמוד ליחס חשיבות לכסף, יכון שאם אינו חשוב בעיניו – הוא לא יקיים "בכל מאדך" כאשר יתן ממנו מעשר. כשם שאם נפשו של יצחק לא היתה יקרה בעיניו, הוא לא היה מקיים "בכל נפשך" על ידי העקדה, ורק מפני שהנפש היתה נכבדת אצל יצחק והוא ידע מה ניתן לפעול בחיים, היתה חשיבותו לכך שלקח את הדבר היקר הזה והקריבו לקב"ה – כך על הממון להיות חשוב בעיני יעקב בכדי שיקיים "בכל מאדך" בנתינת המעשר מרכושו.

הרחקה ממותרות

המסקנה העולה מכל הפרושים היא: לא לאבד את המתנות היקרות שנתנו לנו על מותרות, ועל רמת חיים גבוהה ומיותרת.

הגמרא (סוכה נו ע"ב) מביאה, שמרים בת בלגה המירה את דתה, והיתה מבעטת בסנדלה על המזבח ואומרת: "לוקוס ולוקוס, עד מתי אתה מכלה ממון של ישראל" – כשכוונתה לעלות הקרבנות המוקרבים עליו. אחד מגדולי ישראל דרש את דברי את דברי הגמרא ואמר: "לוקוס ולוקוס, עד מתי אתה מאבד את ממוןם של ישראל" – עד מתי הלוקוס מאבד הכסף של עם ישראל, הלא סכומים כה רבים מתבזזים על דברי מותרות שאינם מועילים כלל, ואף מזיקים.

עלינו לרכוש את המבט הנכון על הממון, להחשיבו ולא לבזבז אותו על מותרות, אלא לרכוש באמצעותו חיי נצח.

(הגרמ"י רייזמן – דורש טוב)

בדרך הדרוש

ישמא יחרוג את אחרים וכתבו כבר שרמזו על ר"מ היוצא מעשו מזרעו של גירון קיסר וכמ"ש באגדת הנוקין ולדברינו הוא כמין חומר וירא מפני מה והלא יש בידו תורה ומע"ט ולא חיישנו שמא יגרום החטא אבל ויצר לו שמא יחרוג את אחרים זה ר"מ דלא דריש נקודי ואו נוכרה לדרוש נקודי ואו חיישנו שמא יגרום החטא מנקודות לולא וכמ"ש ודו"ק (ברית הלוי) ויותר יעקב לבדו (לב, כה) ופרש"י שכן פכין קטנים. ונ"ל עפ"י דאיתא במאחז"ל הא דכתיב בנע ופינו את

יעקב אבינו היה עשיר גדול. היו לו שש מאות אלף צאן, ולדעות אחרות הרבה יותר מכך, מדוע הוא עושה ענין מפכים קטנים ומסתכן בעבורם? אלא שכפי שבמשל, האדם מיקר את הספל והנטלה שקבל מהקב"ה בעצמו, כך יעקב מיקר את כל רכושו כיון שקבל אותו מהקב"ה עצמו ועליו להשתמש בו לעבודת ה', לפיכך הוא מוסר את נפשו ועובר אל מעבר לנהר בכדי להשיב את אותם פכים קטנים.

אנשים רבים בדורנו מזלזלים בהלכה שנפסקה ב"שלחן ערוך" (אורח חיים רכג, ג): "קנה כלים חדשים, אפילו היה לו כיוצא באלו תחלה, או קנה חזר וקנה, מברך על כל פעם 'שהחינו'", וזאת משום שכיום רוכשים בגדים בתדירות גבוהה, והערך והחשיבות שהיו פעם לבגדים אבדו, ועל כן לא חשים שמחה מיוחדת וצורך לברך "שהחינו".

אך בידינו לשנות את המשואה. אם נברך "שהחינו" ברכישת בגד או כלי חדש, הדבר יחדיר בקרבנו את חשיבותו ויגרום לנו לשמור עליו שמירה מעולה, וכך לא נמהר להחליף רהיטים ובגדים בתוך זמן קצר.

ראיתי פעם יהודי שקנה לבנו חליפה. הוא המתין לשבת, ולאחר סעודת יום השבת לבש הבן את הבגד וברך עליו "שהחינו" בשמחה במעמד כל בני המשפחה. כאשר מיקרים את ערך החפצים ועושים מזה ענין, נוצרת בלב חשיבות והכרה שאנו מקבלים אותם מהקב"ה עצמו.

מסיבה זו, כאשר יעקב אבינו שולח את המלאכים לעשו, הוא מצוה עליהם לומר לו (לב, ו) "ויהי לי שור וחמור". על אף שיש לו בהמות רבות, הוא לא אומר "שורים וחמורים", משום שרובי הרכוש לא גורע מהחשיבות שהוא רוחש לכל פרט מרכושו בפני עצמו. המבט האמתי הנדרש מיהודי הוא, שכל פריט מרכושו נתן לו מאת הקב"ה, ועל כן חשיבותו מרובה, ואין הוא מאבד את חשיבותו העצמית כאשר נוספים פרטים דומים לו.

ההוכחה הטובה ביותר לכך שיעקב אינו עושה זאת מטעמי רכושנות, היא שכאשר הוצרך לרכוש מעשו את זכות הקבורה במערת המכפלה, הוא נותן לו את כל הרכוש שרכש בבית לבן, וכפי שמוזכר ברש"י על הפסוק (בראשית נ, ה) "בקברי אשר כריתי לי" – "שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי, ואמר לעשו, טול זה בשבילך חלקך במערה". יעקב אבינו מוכן לוותר על כל הכסף והזהב שהביא מבית לבן בכדי להחליף אותו בדבר רוחני ונצחי.

באמצעות הממון נתן לפעול גדולות ונצורות

הבאור הרביעי הוא של רבה של לובלין וראש ישיבת חכמי לובלין, רבי מאיר שפירא זצ"ל.

רבי מאיר הקים ישיבה גדולה מאד, והוא אמר שהחשיבות שמיחסים הצדיקים לכסף נובעת מכך שהם יודעים מה הם המפעלים הגדולים והברוכים שניתן להקים באמצעותו. באמצעות הכסף ניתן להקים מוסדות שזכות לימוד התורה שבהם תסייע למאות ואלפים.

זו ההסתכלות של הצדיקים על הממון, ועל כן הם מיחסים לו מימד של קדושה, אך אדם פשוט נוהג אחרת, וכאשר יש לו ממון רב, הוא רוכש באמצעותו יאכטות, מטוסים פרטיים ועוד דברי הבל.

החסרון מפחית את השמירה מגזל

הבאור החמישי הוא מבית מדרשו של רבי ישראל סלנטר זצ"ל, ויש בו מוסר עצום לעדם.

ידע יעקב אבינו, שאם יחסרו לו הפכים הקטנים, השמירה שלו מפני איסור גזל תפגם במקצת, והוא באר זאת על פי מעשה שהיה עמו.

כאשר הוא בא לביתו של עשיר בכדי להתירים אותו לטובת הישיבה, פתח העשיר את הכספת שלו, ובאותו רגע הוצרך לצאת לרגע מן החדר בכדי לסדר דבר מה. כאשר ראה רבי ישראל סלנטר שהוא נותר לבדו עם הכספת הפתוחה, יצא מן החדר כנשון נחש.

ויירא יעקב מאד ויצר לו (לב, ח)

עה"פ קטנתו מכל החסדים פירש"י נתמעטו זכויותי וכו' לכן אני ירא שמא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו. והנה בברכות דף ד' דרשו למה נקוד על לולא, שהרי מובטח אני שאתה משלם שכר טוב לצדיקים כו', אלא, שמא יגרום החטא וא"כ פחד יעקב מעשו תלוי אם דרשנו את הניקוד ובמנחת דף פ"ו איכא ר' מאיר נקודי לא דריש. וא"כ לר"מ לא הי"ל לפחד כלל שמא יגרום החטא. והנה ע"פ וירא ויצר לו שמא יחרג

(מהר"י אסאד)